

νοῦς δοκεῖ εἶναι κινουῦν. Ὅθεν δυνάμεθα λαβεῖν ὅτι ὁ λόγος καὶ ὁ νοῦς οὐκ εἰσὶ διάφορα τῆς ψυχῆς μέρη, ἀλλ' αὐτὸς ὁ νοῦς ἡμῶν λέγεται λόγος, ἐφόσον διὰ τινος ζητήσεως ἀφικνεῖται πρὸς τὸ γινώσκειν τὴν νοητὴν ἀλήθειαν, καὶ ὅτι ὁ νοῦς οὐκ ἔστιν ἀρχὴ κινουῦσα. Δείκνυσι, πρῶτον, ὅσον πρὸς τὸν θεωρητικὸν νοῦν· ἐπειδὴ γὰρ ὁ νοῦς ὁ θεωρητικὸς σκοπεῖ τὰ 5 θεωρητικὰ μόνον ὄντα, καὶ οὐδαμῶς πρακτικά, ὡσπερ ὅποταν θεωρῆ, τὸ τρίγωνον ἔχειν τὰς τρεῖς γωνίας δυσὶν ὀρθαῖς ἴσας, καὶ τὰ ἄλλα τὰ τοιαῦτα, φανερόν ἐστίν ὅτι ὁ θεωρητικὸς νοῦς οὐ θεωρεῖ τι πρακτικόν οὐδὲ λέγει τι περὶ φευκτοῦ καὶ διωκτοῦ, καὶ οὕτως οὐ δύναται κινεῖν, διότι ἀεὶ ἢ κίνησις ἐστὶ τοῦ φεύγοντός τι κατὰ τὴν ὄρεξιν, ἢ διώκοντος. 10 Ἐνίοτε δὲ θεωρεῖ τι πρακτικόν ὁ νοῦς, οὐ μέντοι γε πρακτικῶς ἀλλὰ θεωρητικῶς, διότι θεωρεῖ αὐτὸ ἐν τῷ καθόλου καὶ οὐ καθό ἐστίν ἀρχὴ τῆς μερικῆς ἐνεργείας, καὶ περὶ τούτου φησὶν ἐπομένως, ὅτι ἀλλ' οὐδ' ὅταν ὁ νοῦς θεωρῆ, ἤγουν θεωρητικῶς σκοπῆ τι τοιοῦτον, τουτέστι πρακτικόν τι, οὕπω κελεύει διώκειν, ἢ φεύγειν, ὡσπερ ὅποταν τι πολλάκις διανοώμεθα 16 φοβερόν, ἢ ἡδύ. Ἄλλ' ὁ νοῦς οὐ κελεύει φοβεῖσθαι ἢ ἐπιθυμεῖν, ἀλλ' ἐνίοτε κινεῖται ἢ καρδία πρὸς τὸ φοβεῖσθαι χωρὶς ἐπιταγῆς τοῦ νοῦ. Καὶ εἰ πάλιν τὸ ἡδύ κινεῖ τὴν ὄρεξιν, ἔσται τι ἕτερον μέρος παρὰ τὴν καρδίαν τὸ κινουμένον· καὶ τοῦτο φησὶ διὰ τὴν τοῦ Πλάτωνος δόξαν, ὅστις ἐτίθει τὰ τῆς ψυχῆς μέρη διακεκριμένα τῷ ὑποκειμένῳ οὕτως, ὥστε τὸ μὲν 20 θυμικόν, οὐτινος ἐστὶ τὸ φοβεῖσθαι, εἶναι ἐν τῇ καρδίᾳ· τὸ δὲ ἐπιθυμητικόν, ἐν ἑτέρῳ τινὶ μέρει τοῦ σώματος, οἷον ἐν τῷ ἥπατι. Οὕτω τοίνυν δείκνυται, ὅτι ὁ νοῦς θεωρητικῶς σκοπούμενός τι πρακτικόν οὐ κινεῖ. Ὅθεν δῆλον, ὅτι ὁ θεωρητικὸς νοῦς οὐδενὶ τρόπῳ κινεῖ.

Ἐφεξῆς λέγων· Ἔτι καὶ ἐπιτάττοντος, δείκνυσιν ὅτι οὐδὲ ὁ 25 πρακτικὸς νοῦς κινεῖ, λέγων ὅτι, καὶ τοῦ πρακτικοῦ νοῦ ἐπιτάττοντος, ὅπερ συμβαίνει, ὅταν ἡ διάνοια λέγῃ τι διώκειν, ἢ φεύγειν, οὐ διὰ τοῦτο ὁ ἄνθρωπος κινεῖται, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν πράττει, ὡσπερ ἐπὶ τῶν ἀκρατῶν ἐστὶ κατάδηλον, τῶν ἐχόντων μὲν τὸν ὀρθὸν λόγον ἀλλ' οὐκ ἐμμερόντων αὐτῷ. Ὅθεν φαίνεται τὸν νοῦν μὴ κινεῖν. Δείκνυσι δὲ αὐτὸ τοῦτο 30 καὶ ἐκ τῶν ἰατρῶν, οἵτινες ἔχοντες ἐπιστήμην τὴν ἰατρικὴν οὐκ ἰατρεύονται, διότι οὐ ποιοῦσιν ἐν ἑαυτοῖς τὰ τῆς τέχνης ἐπιτάγματα· ἐξ οὗ δοκεῖ τὸ κατ' ἐπιστήμην ποιεῖν μὴ εἶναι τῆς πρακτικῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ τινος ἑτέρας.

Ἐφεξῆς λέγων· Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ ἡ ὄρεξις, δείκνυσιν ὅτι τὸ ὄρεκτικόν μέρος οὐκ ἔστι κύριον ταύτης τῆς κινήσεως. Ὅρῳμεν γὰρ 35 ὅτι οἱ ἐγκρατεῖς ὀρέγονται καὶ ἐπιθυμοῦσιν, ἀλλ' οὐ ποιοῦσιν ἐκεῖνα ὧν ἔχουσιν ὄρεξιν ἀπ' ἐναντίας τοῖς ἀκρατέσιν, ὡς ἐν τῷ ἐβδόμῳ τῶν ἡθικῶν λαμπρότερον δείκνυται. Φαίνεται τοίνυν ὅτι οὐδὲ ἡ ὄρεξις κινεῖ.

Leçon XV.

Φαίνεται δὲ δύο ταῦτα. Προχωρήσας ὁ Φιλόσοφος διαλεκτικῶς πρὸς τὴν ζήτησιν τοῦ τίς ἂν εἴη τῆς κινήσεως ἀρχὴ τῆς τοπικῆς ἐν τοῖς ζώοις, ἐνταῦθα διορίζεται τὴν ἀλήθειαν· καὶ πρῶτον δείκνυσιν ἐν τῷ·

5 Καθόλου, τίς ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως· δεύτερον, ὅπως αὕτη ἡ ἀρχὴ ἐν διαφόροις εὐρίσκεται διαφόρως, ἐν τῷ· Ὅλως μὲν οὖν. Περὶ τὸ πρῶτον δύο ποιεῖ· πρῶτον, δείκνυσι τίς ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως ἐν τοῖς ζώοις· δεύτερον, διδάσκει τὴν τάξιν ἣ ἡ κινήσεις αὕτη συμπληροῦται ὅσον πρὸς τὰ κινουόμενα καὶ τὰ κινητά, ἐν τῷ· Εἶδε μὲν οὖν. Περὶ τὸ

10 πρῶτον τρία ποιεῖ· πρῶτον, τίθησι δύο εἶναι τὰς ἀρχὰς τῆς κινήσεως· δεύτερον, ἀνάγει ταύτας εἰς μίαν, ἐν τῷ· Νοῦς δὲ ὁ ἕνεκά του· τρίτον, λύει τὴν ἀντίθεσιν τὴν ἀνωτέρω τεθεισάν, ἐν τῷ· Ὅτι δὲ ἡ ὀρεξις. Φησὶ τοίνυν, πρῶτον, ὅτι θεωρηθέντων τούτων ἀπάντων τῶν προειρημένων, ἐπεὶ φανερόν γεγενεν, ὅτι τὸ θρεπτικὸν μόριον οὐκ ἐστὶ τὸ κινουόν, ὁμοίως

f. 343 δὲ οὐδ' ἡ αἰσθησις, ἐπεὶ οὐ πάντα εὐρίσκεται | κινούμενα ἐν οἷς ταῦτα εἰσίν, ὡς προείρηται, φαίνονται δύο ταῦτα εἶναι τὰ κινουόμενα, δηλονότι ὀρεξις καὶ νοῦς, καὶ οὕτως ὥστε τῷ νῷ συμπεριλαμβάνεσθαι καὶ τὴν φαντασίαν, ἔχουσάν τι τῷ νῷ ὁμοίον, ἐφόσον κινεῖ ἐν τῇ ἀπουσίᾳ τῶν αἰσθητῶν, ὡσπερ καὶ ὁ νοῦς· ἐστὶ γὰρ καὶ αὕτη ἀρχὴ κινήσεως, διότι πολλοὶ ἄν-

20 θρωποὶ παριόντες τὴν ἐπιστήμην τοῦ νοῦ ἀκολουθοῦσι τῇ φαντασίᾳ ἐν ταῖς ἰδίαις αὐτῶν κινήσεσιν, ὡσπερ οἱ μὴ κατὰ λόγον ποιοῦντες ἀλλ' ὀρμητικῶς κινούμενοι πρὸς τό τι ποιεῖν. Καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις φανερόν ἐστι μὴ εἶναι νοῦν καὶ λόγον τὰ κινεῖν δυνάμενα, ἀλλὰ μόνον φαντασίαν. Οὕτω τοίνυν φανερόν ἐστὶν ὅτι ἄμφω ταῦτα κινουῦσιν, ὃ τε νοῦς συμπερι-

25 λαμβάνων ἑαυτῷ καὶ τὴν φαντασίαν καὶ ἡ ὀρεξις.

Ἐφεξῆς λέγων· Νοῦς δὲ ὁ ἕνεκά του, ἀνάγει τὰ προειρημένα κινουόμενα εἰς ἓν. Καὶ περὶ τοῦτο τρία ποιεῖ· πρῶτον, δείκνυσι τὸ προκειμένον· δεύτερον, ἐκ τοῦ δεδειγμένου ἀποδίδωσιν αἰτίαν τινὸς περὶ τὴν κίνησιν τῶν ζώων συμβαίνοντος, ἐν τῷ· Νοῦς μὲν οὖν· τρίτον, ἀποδοκιμάζει τὴν διαίρεσιν τῶν δυνάμεων, ἣν οἱ ἀρχαῖοι ἐτίθεσαν, ἐν τῷ . . . .

30 Φησὶ τοίνυν, πρῶτον, ὅτι ὁ νοῦς κινῶν ἐστὶν ὁ λογιζόμενος ἕνεκά του, καὶ οὐχ ἕνεκα τοῦ λογιζέσθαι μόνον· καὶ οὗτός ἐστιν ὁ πρακτικὸς νοῦς, διαφέρων τοῦ θεωρητικοῦ τῷ τέλει· ὁ γὰρ θεωρητικὸς θεωρεῖ τὴν ἀλήθειαν οὐχ ἕνεκά τινος ἄλλου, ἀλλὰ δι' αὐτὴν μόνον· ὁ δὲ πρακτικὸς

35 θεωρεῖ τὴν ἀλήθειαν διὰ τὴν ἐνέργειαν. Καὶ φανερόν ἐστὶν, ὅτι καὶ πᾶσα ὀρεξις ἐστὶν ἕνεκά του· ἀνόητον γὰρ ἂν εἴη λέγειν, ὅτι ὀρέγεται τις τοῦ ὀρέγεσθαι ἕνεκα· τὸ γὰρ ὀρέγεσθαι κινήσις τίς ἐστὶ πρὸς ἕτερον τε

νοῦσα· τοῦτο δὲ οὐτινός ἐστιν ἡ ὄρεξις, δηλονότι τὸ ὄρεκτόν, ἀρχὴ ἐστι τοῦ πρακτικοῦ νοῦ. Τὸ γὰρ πρῶτως ὄρεκτόν ἐστι τὸ τέλος, ἀφ' οὗ ἡ θεωρία τοῦ πρακτικοῦ νοῦ τὴν ἀρχὴν λαμβάνει. Ὅταν γὰρ θελήσωμεν βουλεύσασθαι τι περὶ τῶν πρακτέων, πρῶτον ὑποτιθέμεν τὸ τέλος, καὶ μετὰ ταῦτα προχωροῦμεν εὐτάκτως πρὸς τὸ ζητεῖν τὰ διὰ τὸ τέλος ἐκεῖνο ὀφείλοντα πράττεσθαι, οὕτως αἰεὶ προϊόντες ἐκ τοῦ ὑστέρου πρὸς τὸ πρότερον, ἕως ἂν πρὸς ἐκεῖνο καταντήσωμεν, ὃ δεῖ πρὸ πάντων ποιεῖν ἡμᾶς. Καὶ τοῦτ' ἐστιν ὅπερ ἐπάγει, ὅτι τὸ ἔσχατον ἐν τῇ θεωρίᾳ τοῦ πρακτικοῦ νοῦ τῆς ἐνεργείας ἐστὶν ἀρχὴ καὶ τῆς πράξεως, τουτέστιν ὅθεν τῆς πράξεως ὀφείλομεν ἀρχεσθαι, τοῦτο ἐστίν. Ὅθεν εὐλόγως εἴρηται, ὅτι ταῦτα τὰ δύο εἰσὶ τὰ κινουῦντα, ὄρεξις καὶ νοῦς πρακτικός. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸ τὸ ὄρεκτικὸν κινεῖ ὅπερ ἐστὶν ἀρχὴ θεωρουμένη ὑπὸ τοῦ πρακτικοῦ νοῦ, διὰ τοῦτο λέγεται ὁ πρακτικὸς νοῦς κινεῖν, ἡγουν διότι ἡ ἀρχὴ τούτου, ἣτις ἐστὶ τὸ ὄρεκτικόν, κινεῖ. Καὶ τὸ περὶ τοῦ νοῦ λεγόμενον δεῖ καὶ περὶ τῆς φαντασίας νοεῖσθαι, διότι ὁπόταν ἡ φαντασία κινήσῃ, οὐ κινεῖ ἄνευ ὀρέξεως· οὐ γὰρ κινεῖ εἰ μὴ καθόσον οἶον ὑπ' ὄψιν ἴστησι τὸ ὄρεκτόν, ὡσπερ οὐδὲ ὁ νοῦς. Οὕτως οὖν φαίνεται, ὅτι ἓν ἐστὶ τὸ κινουῦν, τουτέστι τὸ ὄρεκτόν· τουτὶ γὰρ κινεῖ τε τὴν ὄρεξιν καὶ ἀρχὴ ἐστὶ τοῦ νοῦ, ἄπερ ἀμφότερα ἐτίθεμεν εἶναι κινουῦντα. Καὶ τοῦτο εὐλόγως ἔχει, τὸ ταῦτα τὰ δύο ἀνάγεσθαι εἰς ἓν, τὸ ὄρεκτόν. Εἰ γὰρ ἐτίθεντο τὰ δύο ταῦτα, ὁ νοῦς καὶ ἡ ὄρεξις, εἶναι κινουῦντα τῇ αὐτῇ κινήσει, ἐπεὶ ἐνὸς ἀποτελέσματος μία ἐστὶν αἰτία ἰδία, ἀνάγκη ἦν κινεῖν ταῦτα τὰ δύο κατὰ τι κοινὸν εἶδος. Οὐ δεῖ δὲ λέγειν τὴν ὄρεξιν κινεῖν ὑπὸ τῷ εἶδει τοῦ νοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον τὸν νοῦν ἢ τὸ νοητὸν ὑπὸ τῇ ὀρέξει, διότι ὁ νοῦς οὐχ εὐρίσκεται κινῶν χωρὶς ὀρέξεως· ἡ γὰρ βούλησις, καθ' ἣν ὁ νοῦς κινεῖ, ὄρεξις τις ἐστὶ. Καὶ τούτου τὴν αἰτίαν ἀποδίδωσιν ἐν τῷ [ἐνάτῳ] τῶν μετὰ τὰ φυσικά. Διότι γὰρ ὁ λόγος τῆς πρακτικῆς ἐπιστήμης περὶ τὰ ἀντικείμενα ἔχει, οὐ κινεῖ εἰ μὴ πρὸς ἓν ἀφορισθεῖη διὰ τῆς ὀρέξεως. Ἄλλ' ἡ ὄρεξις ἄνευ τοῦ λόγου κινεῖ, ὡς δηλόν ἐστιν ἐπὶ τῶν κινουμένων ἐξ ἐπιθυμίας, Ἡ γὰρ ἐπιθυμία ὄρεξις τις ἐστὶ. Τίθησι δὲ παράδειγμα τὴν ἐπιθυμίαν μᾶλλον ἢ τὸν θυμόν, διότι ὁ μὲν θυμὸς ἔχει τι τοῦ λόγου, ἡ δὲ ἐπιθυμία οὐδέν, ὡς ὁ Φιλόσοφος δείκνυσιν ἐν ἐβδόμῳ τῶν ἠθικῶν. Καὶ οὕτω δηλόν ἐστίν, ὅτι τὰ δύο κινουῦντα πρὸς ἓν ἀνάγονται, ὅπερ ἐστὶ τὸ ὄρεκτόν.

Ἐφεξῆς λέγων· Νοῦς μὲν γὰρ, ἀποδίδωσιν ἐκ τῶν προτεθειμένων τὴν αἰτίαν τοῦ συμβεβηκότος περὶ τὴν κίνησιν ἢ τὴν ἐνέργειαν, | δεικνὺς f. 343 ὁ δηλονότι· διατί ἐν ταῖς ἐνεργείαις καὶ ταῖς κινήσεσιν ἡμῶν πλανώμεθα. Καὶ φησὶν ὅτι νοῦς ἅπας ὀρθός ἐστιν, ὅπερ δεῖ νοεῖν περὶ τοῦ νοῦ τῶν ἀρχῶν· οὐ γὰρ πλανώμεθα περὶ τὰς πρώτας ἀρχὰς ἐν τοῖς πρακτοῖς, οἷαι

εἰσί· τὸ μηδένα δεῖν βλάπτειν, τὸ μὴ δεῖν τι ἀδίκως ποιεῖν καὶ τὰ τοιαῦτα· ὡσπερ οὐδὲ πλανώμεθα περὶ τὰς πρώτας ἀρχὰς ἐν τοῖς πρακτικοῖς. Ἐν γὰρ τούτοις, ἅπερ εἰσὶ πρώται ἀρχαί, ἂν μὲν ὀρθῶς θεωρῶμεν, τοῦτο ἐκ τῆς ὀρθότητος τῆς περὶ τὰς πρώτας ἀρχὰς γίνεται· ἂν δὲ ἀπὸ τῆς ὀρθότητος ἐκκλίνωμεν, τοῦτο πρόεισιν ἐκ τῆς πλάνης τῆς ἐν τῷ συλλογίζεσθαι συμβαινούσης. Ἄλλ' ἢ ὄρεξις καὶ ἢ φαντασία κινουῦντα καὶ αὐτὰ εἰσὶ τε μετὰ ὀρθότητος καὶ ἀνευ ὀρθότητος, καὶ διὰ τοῦτο ἐν ταῖς πράξεσιν ἡμῶν συμβαίνει ἐλλείπειν ἡμᾶς τῆς ὀρθότητος, καθὸ ἐλλείπομεν ἀπὸ τοῦ νοῦ καὶ τοῦ λόγου. Ὅθεν δῆλον ἐκ τῶν προειρημένων, ὅτι τὸ ὄρεκτὸν αἰεὶ κινεῖ. Τοῦτο δὲ τὸ ὄρεκτὸν ἐστὶν ἢ τὸ ἀληθῶς ἀγαθόν, ὅταν διαρκῆ ἐν τῇ κρίσει τοῦ ὀρθοῦ ὁ νοῦς· ἢ τὸ φαινόμενον ἀγαθόν, ὅταν ἐκκλίνῃ τῆς κρίσεως τοῦ ὀρθοῦ ὁ νοῦς διὰ τὴν ὄρεξιν, ἢ τὴν φαντασίαν. Οὐ πᾶν δὲ ἀγαθὸν ὄρεκτὸν ἐστὶ καὶ κινοῦν, ἀλλὰ τὸ πρακτὸν ἀγαθόν, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἀγαθὸν τὸ προσαγόμενον τῇ ἐνεργείᾳ, καὶ τοῦτο ἐνδέχεται καὶ ἄλλως ἔχειν, ὡσπερ καὶ πάντα τὰ τῇ ἡμετέρᾳ ὑπαγόμενα ἐνεργείᾳ. Ὅθεν τὸ καθόλου καὶ ἀναγκαῖον ἀγαθὸν ἐν τῇ ἰδίᾳ ὀλότητι θεωρούμενον οὐ κινεῖ. Φανερόν τοίνυν ἐστίν, ὅτι ἢ τῆς ψυχῆς δύναμις, ἢ καλουμένη ὄρεξις, ἐστὶ κινοῦν.

Ἐφεξῆς λέγων· Τοῖς δὲ διαιρουσίν, ἐκβάλλει τὸ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων εἰρημένον περὶ τῆς διακρίσεως τῶν κινητικῶν μερῶν τῆς ψυχῆς, οἱ δὲ ἡρουν τὰ τῆς ψυχῆς μέρη εἰς λογικόν, θυμικόν καὶ ἐπιθυμητικόν. Καὶ φησὶν ὅτι, εἰ βούλοιντο διακρίνειν τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένας, πολλῶ πλείους ἔσονται ὧν αὐτοὶ ὑπέθεντο, δηλονότι τὸ θρεπτικόν, τὸ αἰσθητικόν, τὸ νοητικόν καὶ τὸ βουλευτικόν, ἔτι δὲ τὸ ὄρεκτικόν. Χωρίζει δὲ τὸ βουλευτικόν τοῦ ὄρεκτικοῦ, ὡς καὶ ἐν τῷ ἕκτῳ τῶν ἠθικῶν διακρίνει τὸ λογιστικόν, ὅπερ ἐστὶ τῶν ἐνδεχομένων, τοῦ ἐπιστημονικοῦ, ὅπερ ἐστὶ τῶν ἀναγκαίων, καὶ ἐκείνῳ τῷ λόγῳ, ᾧ ἐκεῖνα διαίρει. Ταῦτα δὲ τὰ τῆς ψυχῆς μέρη πλέον ἀλλήλων διαφέρουσιν ἢ τὸ θυμικόν καὶ ἐπιθυμητικόν, ἅπερ ὑπὸ τῇ αἰσθητικῇ ὀρέξει περιέχονται. Ὅθεν πλείω εἰσὶ τὰ τῆς ψυχῆς μέρη ἢ ὅσαπερ ἐκεῖνοι τιθέασιν.

Ἐφεξῆς λέγων· Ἐπεὶ δὲ ὄρεξις, ἀποκλείει τινὰ ἀνθυποφορὰν πρὸς τὰ προειρημένα περὶ τῆς ὀρέξεως, ἧς καὶ πρότερον ἤψατο, λέγων δόξαι ἂν τὴν ὄρεξιν μὴ κινεῖν διὰ τὸ τοὺς ἐγκρατεῖς μὴ ἀκολουθεῖν τῇ ὀρέξει. Οὗτος τοίνυν ὁ λόγος λύεται τούτῳ τῷ τρόπῳ, ὅτι ἐν τῷ ἀνθρώπῳ εἰσὶν ἐναντία ὀρέξεις, ὧν θατέρᾳ μὲν οἱ ἐγκρατεῖς ἔπονται, θατέρᾳ δὲ διαμάχονται. Φησὶ τοίνυν ὅτι ἐπειδὴ δυνατόν γίνεσθαι ὀρέξεις ἐναντίας ἀλλήλαις, καὶ τοῦτο συμβαίνει ὅποτεν ὁ λόγος τῇ ἐπιθυμίᾳ ἐναντιῶται·

2-3 ἐν τοῖς πρακτικοῖς sic codd., latin: in speculativis 6 καὶ après κινουῦντα
om B 36 πρώτον après τοίνυν add B

καὶ τοῦτο γίνεται καὶ συμβαίνει ἐν τοῖς ἔχουσιν αἰσθησιν χρόνου, τουτέστιν ἐν τοῖς γινώσκουσι μὴ μόνον τὸ ἐνεστώς, ἀλλὰ καὶ τὸ παρεληλυθὸς καὶ τὸ μέλλον θεωροῦσιν, διότι ὁ νοῦς ἐνίοτε ἀπὸ τινος ἐπιθυμητοῦ ἀνθέλκειν κελεύει διὰ τὴν θεωρίαν τοῦ μέλλοντος, ὥσπερ τῷ θερμαινομένῳ ἐκ μὲν τῆς κρίσεως τοῦ νοῦ δοκεῖ ἀφεκτέον εἶναι τοῦ οἴνου, ἵνα μὴ ἡ θέρμη αὐξηθεῖσα διακαῆς γένηται πυρετός, ἀλλ' ἡ ἐπιθυμία διεγείρει τοῦτον πρὸς τὸ μετασχεῖν οἴνου διὰ τὸ ἤδη, τουτέστι διὰ τὸ παρὸν τε καὶ ἐνεστώς· φαίνεται γὰρ τὸ ἐνεστώς ἡδὺ ἀπλῶς ἡδὺ εἶναι καὶ ἀγαθὸν διὰ τὸ μὴ θεωρεῖσθαι τὸ μέλλον.

Ἐφεξῆς λέγων· Εἶδει μὲν οὖν, δείκνυσι τὴν τάξιν τῆς κινήσεως, καὶ περὶ τοῦτο τρία ποιεῖ· πρῶτον δείκνυσι πῶς τὰ κινουῦντα εἰσὶν ἓν, καὶ πῶς πλείω· δεύτερον, πῶς τέτακται ταῦτα πρὸς ἀλληλα, ἐν τῷ· Ἐπεὶ δὲ τρία εἰσὶν· τρίτον, διορίζεται περὶ ἐκάστου τῶν εἰς τὴν κίνησιν ἀνηκόντων ἢ ζητουμένων κεφαλαιωδῶς καὶ συντόμως. Φησὶ τοίνυν, πρῶτον, ὅτι εἰ τὰ κινουῦντα θεωροῦντο εἰδικώτερον, ἔν ἐσται τὸ κινοῦν, δηλονότι τὸ ὀρεκτὸν ἢ τὸ ὀρεκτικόν, διότι ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν τὸ πρῶτον κινοῦν ἐστὶ τὸ ὀρεκτὸν· τοῦτο γὰρ ἐστὶ κινοῦν μὴ κινούμενον, καθόσον ἐστὶ φανταστόν, ἢ νοητόν. Φανερόν γάρ ἐστιν ὅτι τὰ δεύτερα κινουῦντα οὐ κίνουσιν, εἰ μὴ καθόσον μετέχουσι τοῦ πρώτου· ὅθεν πάντα συνέρχονται ἐν τῷ εἶδει τοῦ πρώτου κινουῦντος. Εἰ δὲ καὶ πάντα τὰ κινουῦντά εἰσιν ἓν κατὰ τὸ εἶδος τοῦ πρώτου κινουῦντος, ὁμοῦς τῷ ἀριθμῷ πλείω εἰσὶν.

Ἐφεξῆς λέγων· Ἐπεὶ δὲ ἐστὶ τρία, ἀποδίδωσι τὴν τάξιν τῆς κινήσεως. Καὶ φησὶν ὅτι τρία εἰσὶ τὰ εὕρισκόμενα ἐν τῇ κινήσει, ἓν μὲν, τὸ κινοῦν, καὶ ἄλλο, τὸ ὄργανον ᾧ τὸ κινοῦν κινεῖ, καὶ τρίτον, τὸ κινούμενον. Τὸ δὲ κινοῦν διπλοῦν ἐστὶν· ἓν μὲν ἀκίνητον, ἕτερον δὲ κινοῦν κινούμενον. Ἐν τῇ κινήσει τοίνυν τοῦ ζῴου κινοῦν μὲν ἀκίνητον, τὸ πρακτὸν ἀγαθόν, ὅπερ κινεῖ τὴν ὄρεξιν, καθόσον ἐστὶ νοητόν, ἢ φανταστόν. Ἀλλὰ τὸ κινοῦν κινούμενόν ἐστὶν αὐτὴ ἢ ὄρεξις, διότι πᾶν τὸ ὀρεγόμενον, καθὸ ὀρέγεται, κινεῖται, καὶ αὐτὸ τὸ ὀρέγεσθαι ἐστὶν ἐνέργειά τις ἢ κίνησις, καθὸ ἐστὶ κίνησις ἢ τοῦ τελείου ἐνέργεια, ὡς προεῖρηται περὶ τῆς ἐνεργείας τῆς αἰσθήσεως καὶ τοῦ νοῦ. Τὸ δὲ κινούμενον ἐστὶ τὸ ζῴον· ὄργανον δὲ ᾧ κινεῖ ἢ ὄρεξις ἐστὶ, σωματικόν τι δηλονότι, ὅπερ ἐστὶ πρῶτον ὄργανον τῆς κινήσεως. Καὶ διὰ τοῦτο περὶ τῶν τοιούτων ὀργάνων θεωρητέον ἐστὶν ἐν ταῖς κοιναῖς ἐνεργείαις τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Διορίζεται γὰρ περὶ τούτου ἐν τῷ βιβλίῳ τῷ περὶ τῆς αἰτίας τῆς τῶν ζῴων κινήσεως· ἐν τούτῳ γὰρ τῷ βιβλίῳ σκοπὸν ἔχει διορίζεσθαι περὶ τῆς ψυχῆς καθ'αυτήν.

Ἐφεξῆς λέγων· Νῦν δὲ κεφαλαιωδῶς, διορίζεται περὶ τοῦ ὀργάνου-

νου τῆς κατὰ τόπον κινήσεως, καὶ φησὶν ἐν κεφαλαίῳ, τουτέστι συνοψισ-
 μένως, ὅτι τὸ πρῶτον κινουὺν τοπικῶς δεῖ τοιοῦτον εἶναι, ὡς ἐν ταύτῳ
 καὶ ἀρχὴν εἶναι καὶ τέλος τῆς κινήσεως, ὡσπερ ἐν τινι περιφορᾷ, ἐν ἣ
 ἐστὶ καὶ κυρτὸν καὶ κοῖλον, ὧν θάτερον μὲν ἐστὶν ὡσπερ τέλος θάτερον
 6 δὲ ὡσπερ ἀρχὴ τῆς κινήσεως· τὸ μὲν γὰρ κοῖλον ἐστὶν ὡς τὸ τέλος, τὸ
 δὲ κυρτὸν ὡς ἡ ἀρχὴ εἶναι δοκεῖ τῆς κινήσεως· κατὰ μὲν γὰρ τὴν κοιλό-
 τητα συνέλκεται ἐν ἑαυτῷ, κατὰ δὲ τὴν κυρτότητα κατανοεῖται ἡ ἔκτασις
 αὐτοῦ, διότι ἀπ' αὐτοῦ γίνεται ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως τῆς ὤσεως. Καὶ διότι
 ἐν αὐτῷ ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως καὶ τὸ τέλος, τὴν δὲ τῆς κινήσεως
 10 ἀρχὴν δεῖ εἶναι ἀκίνητον ἐν ἐκάστη κινήσει, ὡσπερ κινουμένης τῆς χειρός,
 ἡρεμεῖ ὁ βραχίων, καὶ κινουμένου τοῦ βραχίονος, ἡρεμεῖ ὁ ὦμος, καὶ οὕτω
 πᾶσα κίνησις ἀπὸ τινος ἀκινήτου πρόεισιν, δεῖ ἐν τῷ πρώτῳ τῆς κινήσεως
 ὄργάνῳ, ὅπερ ἐστὶν ἡ καρδιά, εἶναί τι ἡρεμοῦν, καθόσον ἐστὶν ἀρχὴ τῆς
 κινήσεως, καὶ εἶναί τι ἄλλο κινούμενον, καθόσον ἡ κίνησις περαίνει καὶ
 15 ὀρίζεται πρὸς αὐτό, καὶ τὰ δύο ταῦτα ἐν τούτῳ, δηλονότι τὸ ἡρεμοῦν καὶ
 τὸ κινούμενον, εἰσὶ τῷ λόγῳ διάφορα, ἀλλὰ τῷ ὑποκειμένῳ καὶ τῷ μεγέθει
 εἰσὶν ἀλλήλων ἀχώριστα. Καὶ ὅτι δέον ἐστὶν ἐκεῖνα εἶναι ἀρχὴν κινήσεως
 καὶ τέλος, καὶ ἀκολούθως ἡρεμοῦν καὶ κινούμενον, φανερόν ἐστιν ἐκ τοῦ
 πᾶσαν κίνησιν τοῦ ζώου συγκαίεσθαι ἐκ τῆς ὤσεως καὶ τῆς ἔλξεως. Ἐν
 20 δὲ τῇ ὤσει τὸ κινουὺν ἐστὶ μόνον ἀρχὴ τῆς κινήσεως, διότι τὸ ὠθοῦν
 ἀπίστησιν ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ ὠθούμενον· ἀλλ' ἐν τῇ ἔλξει τὸ κινουὺν ἐστὶν ὄρος
 καὶ πέρας τῆς κινήσεως, διότι τὸ ἔλκον πρὸς ἑαυτὸ κινεῖ τὸ ἐλκόμενον.
 Καὶ διὰ τοῦτο δεῖ τὸ πρῶτον ὄργανον τῆς κατὰ τόπον κινήσεως ἐν τῷ
 ζῳῳ καὶ ὡς ἀρχὴν εἶναι τῆς κινήσεως, καὶ ὡς τέλος. Καὶ διὰ τοῦτο δεῖ
 25 εἶναί τι ἐν τῷ αὐτῷ τὸ μένον, κἀντεῦθεν τὴν κίνησιν ἀρχεσθαι, ὡσπερ ἐν τῇ
 κυκλικῇ φαίνεται κινήσει· τὸ γὰρ κατὰ περιφορὰν κινούμενον σῶμα διὰ
 τὴν τοῦ κέντρου καὶ τῶν πόλων ἀκίνησίαν οὐκ ἀμείβει καθόλου τὸν τόπον
 εἰ μὴ ἴσως τῷ λόγῳ, ἀλλὰ τῷ ὑποκειμένῳ κατὰ τὸ ὅλον μένει ἐν τῷ
 αὐτῷ τόπῳ. Ἐὰ δὲ μέρη ποικίλλουσί τε καὶ ἐξαλάττουσι τὸν τόπον τῷ
 30 ὑποκειμένῳ, καὶ οὐ τῷ λόγῳ μόνον. Οὕτως ἔχει καὶ ἐπὶ τῆς κινήσεως
 τῆς καρδίας. Ἡ γὰρ καρδιά ἐν τῷ αὐτῷ μέρει τοῦ σώματος μένει πεπη-
 γυῖα, ἀλλὰ κινεῖται κατὰ συστολὴν τε καὶ ἔκτασιν, ἵνα ποιῇ τὴν κίνησιν
 τῆς ὤσεως καὶ τῆς ἔλξεως, καὶ οὕτω τρόπῳ μὲν τινὶ ἐστὶ κινήτῳ, τρόπῳ
 δὲ τινὶ ἡρεμοῦν.

35

Leçon XVI.

Ὅλως μὲν οὖν ὡσπερ εἴρηται. Διορισάμενος ὁ Φιλόσοφος
 περὶ τῆς κινήσεως ἀρχῆς κατὰ τὴν τοπικὴν κίνησιν ἐν κοινῷ τε καὶ

2 τοπικῶς corrigé de ὀργανικῶς A 4 τέλος: πέρας B 5 ὡς τὸ: ὡσπερ B
 17 ἐκεῖ B 20 τὸ κινούμενον B 36 Ὅλως: Ἄλλως B

καθαυτήν, νῦν διορίζεται περὶ αὐτῆς ἐν τῇ πρὸς τὰ διάφορα τῶν ζώων γένη παραθέσει. Καὶ περὶ τοῦτο τρία ποιεῖ· πρῶτον, δείκνυσι τί ἐστὶ κοινὸν πᾶσι τοῖς ζώοις τοῖς μετέχουσι τῆς κινήσεως· δεύτερον, πῶς ἡ κινήτικὴ ἀρχὴ εὐρίσκεται ἐν τοῖς ἀτελέσι ζώοις, ἐν τῷ· Σκεπτέον δὲ καὶ περὶ τῶν ἀτελῶν· τρίτον, δείκνυσι πῶς ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως ἐστὶν ἐν τῷ τελειωτάτῳ ζώῳ, ὅπερ ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος, διαφόρως ἢ ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις, ἐν τῷ· Ἡ μὲν οὖν αἰσθητικὴ. Φησὶ τοίνυν, πρῶτον, ὅτι πᾶν ζῶον, καθόσον ἐστὶν ὀρεκτικόν, κατὰ τοῦτο ἐστὶν ἑαυτοῦ κινήτικόν· ἡ γὰρ ὄρεξις ἐστὶν ἡ κυρίως αἰτία τῆς κινήσεως. Ἀλλὰ τὸ ὀρεκτικὸν οὐκ ἐστὶ χωρὶς φαντασίας· ἡ δὲ φαντασία ἢ λογικὴ ἐστὶν, ἢ αἰσθητικὴ· καὶ τῆς μὲν αἰσθητικῆς φαντασίας μετέχει καὶ τὰ ἄλλα ζῶα παρὰ τὸν ἄνθρωπον. οὐ μόντοι γε καὶ τῆς λογικῆς φαντασίας. Δεῖ δὲ θεωρεῖν ὅτι, ὡςπερ πρότερον τῇ νοήσει τὴν φαντασίαν συμπεριέλαβεν, οὕτω καὶ νῦν τὴν φαντασίαν ἐκτείνει καὶ πρὸς τὸν νοῦν, ἀκολουθῶν τῷ τοῦ ὀνόματος λόγῳ. Ἡ γὰρ φαντασία οἷόν τις φάνησις ἐστὶ· φαίνεται δὲ τι καὶ κατὰ τὴν αἰσθησιν, καὶ κατὰ τὸν λόγον· ἔχει δὲ καὶ τὴν ἑαυτῆς ἐνέργειαν ἢ φαντασία ἐν τῇ ἀπουσίᾳ τοῦ αἰσθητοῦ, ὡςπερ καὶ ὁ λόγος καὶ ὁ νοῦς.

Σκεπτέον δὲ. Ἐφεξῆς δείκνυσι τίς ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως ἐν f. 344^v τοῖς ἀτελέσι τῶν ζώων. Καὶ λέγονται ἀτελεῖ ζῶα, οἷς ἀφῆ μόνη αἰσθησις ἐνυπάρχει. Καὶ φησὶν ὅτι σκεπτέον ἐστὶ τί τὸ κινεῖν ταῦτα, πότερον δηλονότι φαντασία ἐστὶν ἐν αὐτοῖς καὶ ἐπιθυμία, ἢ λόγος. Δοκεῖ δὲ ἐπιθυμίαν ἐν αὐτοῖς εἶναι· δοκεῖ γὰρ ἐν αὐτοῖς εἶναι ἡδονὴ καὶ λύπη· συστέλλουσι δὲ αὐτὰ καὶ συνέλκουσιν, ὅταν ἄψηται τι αὐτῶν βλαβερόν, ἀνοίγουσι τε ἑαυτὰ καὶ διαστέλλουσι καὶ ἐκτείνουσιν, ὅταν αἰσθωνταί τινος ὠφελίμου τε καὶ οἰκείου· τοῦτο δ' οὐκ ἂν ἦν, εἰ μὴ ἐνῆν αὐτοῖς ἡδονὴ καὶ λύπη. Εἰ δὲ ταῦτ' ἐστὶν ἐν αὐτοῖς, ἀνάγκη καὶ ἐπιθυμίαν ἐνυπάρχειν αὐτοῖς. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἐπιθυμία οὐκ ἐστὶ χωρὶς φαντασίας, λείπεται ζητεῖν πῶς ἐστὶν ἐν αὐτοῖς ἢ φαντασία. Καὶ ἀποκρίνεται πρὸς τοῦτο, ὅτι ὡςπερ κινεῖνται, οὕτω καὶ ἢ φαντασία τοῖς τοιούτοις ἐνεσσι ζώοις καὶ ἢ ἐπιθυμία· κινεῖνται δὲ οὐ διωρισμένως ὡςπερ ὑποτιθέντα ἑαυτοῖς ὠρισμένως τόπον τινὰ ἐν τῇ ἰδίᾳ κινήσει· τοῦτο γὰρ συμβαίνει τοῖς ζώοις τοῖς κινουμένοις κινήσει πορευτικῇ, ὅπερ φαντάζονται τι διεστώς, καὶ τούτου ὀρέγονται, καὶ πρὸς τοῦτο κινεῖνται, ἀλλὰ τὰ οὕτως ἀτελεῖ ζῶα οὐ φαντάζονται τι διεστώς, διότι οὐδὲν φαντάζονται εἰ μὴ τῇ παρουσίᾳ τοῦ αἰσθητοῦ. Ἀλλ' ὅταν μὲν βλάπτωνται, φαντάζονται τοῦτο ὡς βλαβερόν καὶ συστέλλουσιν ἑαυτὰ· καὶ ὅταν ἡδωνται, αὐθις ἐκχέουσιν ἑαυτὰ καὶ πλατύνουσιν ἐπ' ἐκείνου τοῦ ἡδέος καὶ προσίσχοντα αὐτῷ, καὶ οὕτως ἐν αὐτοῖς ἢ φαντασία καὶ ἢ

ἐπιθυμία ἀορίστως ἐστί, καθόσον φαντάζονται καὶ ἐπιθυμοῦσι· τί ὡς οἰκεῖον, οὐ μέντοι γε ὡς τόδε, ἢ ἐκεῖνο, ἢ ὡς ἐνταῦθα, ἢ ὡς ἐκεῖ, ἀλλὰ συγκεχυμένην ἔχουσι τὴν τε φαντασίαν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν.

Ἐφεξῆς λέγων· Ἡ μὲν οὖν αἰσθητικὴ, δείκνυσι πῶς ἡ ἀρχὴ ἢ
 5 κινήτικὴ ἐστὶν ἐν τοῖς ἀνθρώποις. Καὶ περὶ τοῦτο τρία ποιεῖ· πρῶτον, δείκνυσι πῶς ἡ κινουσα ἀρχὴ ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἐστὶν ὁ βουλευτικὸς λόγος· δεύτερον, δείκνυσιν ὅτι ἐνίοτε ἢ τοῦ λόγου συμβουλή νικᾶται διὰ τῆς ὀρέξεως, ἐν τῷ· Νικᾶ δὲ ἐνίοτε· τρίτον, δείκνυσι τίς ἐστὶν ὁ κινῶν λόγος, ἐν τῷ· Τὸ δὲ ἐπιστημονικόν. Φησὶ τοίνυν, πρῶτον, ὅτι ἢ
 10 αἰσθητικὴ φαντασία, ὡς ἐκ τῶν εἰρημένων δηλὸν ἐστίν, καὶ τοῖς ἄλλοις ζῴοις ὑπάρχει, ἀλλ' ἢ βουλευτικὴ ἐν τοῖς λογικοῖς μόνον ἐστί, διότι τὸ θεωρεῖν πότερον τόδε ἐστὶ πρακτέον ἢ τόδε, ὅπερ ἐστὶ τὸ βουλεύεσθαι, ἔργον ἐστὶ τοῦ λόγου, καὶ ἐν τῇ τοιαύτῃ θεωρίᾳ ἀνάγκη λαμβάνειν ἓνα τινὰ κανόνα ἢ τέλος ἢ τί τοιοῦτον, πρὸς ὃ μετρηθεῖη ἂν τί μᾶλλον ἐστὶ
 15 πρακτέον· φανερόν γάρ ἐστιν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος διώκει, τουτέστιν ἐπιθυμεῖ, τὸ μείζον ἐν τῇ ἀγαθότητι, τουτέστι τὸ βέλτιον. Τὸ δὲ μείζον αἰετὶ κρίνομεν μέτρῳ τινί· καὶ οὕτω δεῖ λαμβάνειν τι μέτρον ἐν τῷ βουλεύεσθαι τί μᾶλλον πρακτέον ἐστί. Καὶ τοῦτ' ἐστὶ τὸ μέσον, ἐξ οὗ ὁ πρακτικὸς συλλογίζεται λόγος, τί ἂν εἴη αἰρετέον ἢ πρακτέον, ὅθεν φανερόν ἐστιν, ὅτι ὁ
 20 λόγος ὁ βουλευτικὸς ἐκ πλειόνων φαντασμάτων δύναται ἐν ποιεῖν, τουτέστιν ἐκ τριῶν, ὧν θάτερον προκρίνει τοῦ λοιποῦ· τὸ δὲ τρίτον ἐστὶν ὡς περ τι μέτρον, ὃ προκρίνει. Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ τὰ ἀλογα ζῶα μὴ ἔχειν δόξαν, εἰ καὶ φαντασίαν ἔχουσι, διότι οὐ δύνανται συλλογισμῶ χρησθαι, δι' οὗ δὴ συλλογισμοῦ θάτερον τοῦ λοιποῦ προκρινούσιν. Ἀλλ' ἢ βούλευσις
 25 τοῦ λόγου ἔχει ἐκείνην, δηλονότι τὴν φαντασίαν· ἄλλως γὰρ οὐκ ἂν ἐποίει ἐκ πλειόνων φαντασμάτων ἓν. Κάντεῦθεν ἐστίν, ὅτι ἡ ὄρεξις ἢ χθαμαλωτέρα, ἢ τῇ φαντασίᾳ ἐπομένη, οὐκ ἔχει βούλευσιν, ἀλλὰ χωρὶς βουλεύσεως κινεῖται πρὸς τὸ ἐπιθυμεῖν, ἢ ἐργίζεσθαι, διότι δηλονότι ἀκολουθεῖ τῇ αἰσθητικῇ φαντασίᾳ.

Ἐφεξῆς λέγων· Νικᾶ δὲ, δείκνυσιν ὅπως τὸ τοῦ λόγου συμβουλευτικὸν νικᾶται ὑπὸ τῆς ταπεινοτέρας ὀρέξεως. Καὶ φησὶν ὅτι ἡ ὄρεξις ἢ χθαμαλωτέρα, ἢ τις ἐστὶν ἄνευ βουλεύσεως, νικᾶ τὴν βούλευσιν καὶ ἀφίστησι τὸν ἄνθρωπον τῶν βεβουλευμένων. Ἐνίοτε δὲ τοῦναντίον ἢ ὄρεξις κινεῖ τὴν ὄρεξιν, ἢ ὑψηλοτέρα δηλονότι καὶ ἢ τοῦ βουλευτικοῦ λόγου, τὴν τῆς
 35 αἰσθητικῆς φαντασίας, ὡς περ ἐν τοῖς οὐρανίοις σώμασιν ἢ ὑψηλοτέρα σφαῖρα κινεῖ τὴν ταπεινοτέραν· ὅπερ συμβαίνει, ὅταν τις ἐγκρατὴς ἢ ἐγκρατοῦς γάρ ἐστὶ τὸ τῇ τοῦ λόγου βουλεύσει τὴν ὀρμὴν τοῦ πάθους νικᾶν· καὶ αὕτη ἐστὶν ἢ κατὰ φύσιν τάξις, ἵνα δηλονότι ἢ ὑψηλοτέρα

ὄρεξις κινή τὴν ταπεινοτέραν, διότι κὰν τοῖς οὐρανίοις σώμασι φυσικῶς ἢ ὑψηλοτέρα σφαῖρα ἀρχοειδεστέρα ἐστὶ καὶ κινεῖ τὴν ταπεινοτέραν οὕτως, ὥστε τὴν ταπεινοτέραν κινεῖσθαι τρισὶ κινήσεσι τοπικαῖς· ὡσπερ ἢ τοῦ Κρόνου σφαῖρα κινεῖται καὶ τῇ καθημερινῇ κινήσει, ἥτις ἐστὶ περὶ τοὺς πόλους τοῦ κόσμου· καὶ τῇ ἐναντία κινήσει, ἥτις ἐστὶν ἐπὶ τῶν ζῳδιακῶν 6 πόλων· καὶ παρὰ ταύτην, | τῇ ἰδίᾳ κινήσει. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῆς f. 34b ὄρέξεως ἔχει τῆς χθαμαλωτέρας. Εἰ γὰρ καὶ ἔχει τι τῆς ἰδίας κινήσεως, κινεῖται μέντοι γε κατὰ τὴν φυσικὴν τάξιν τῇ κινήσει τῆς ὑψηλοτέρας ὄρέξεως καὶ τῇ κινήσει τοῦ βουλευτικοῦ λόγου. Εἰ δὲ τοῦναντίον συμβαίη, τὴν ὑψηλοτέραν ὄρεξιν ὑπὸ τῆς χθαμαλωτέρας μετακινεῖσθαι, τοῦτο παρὰ 10 τὴν τάξιν ἂν εἴη τῆς φύσεως. Ὅθεν καὶ τοῦτο ποιεῖ τὸ ἀμάρτημα ἐν τοῖς ἡθῆσιν, ὡσπερ καὶ ἀμαρτήματα ἐν τῇ φύσει εἰσὶ τὰ τέρατα.

Ἐφεξῆς λέγων· Τὸ δὲ ἐπιστημονικόν, ἐνταῦθα δείκνυσι τίς ἐστὶν ὁ κινῶν λόγος. Καὶ δεῖ πρῶτον εἰδέναι, ὅτι θεωρητικὸς λόγος, ὅν αὐτὸς καλεῖ ἐπιστημονικόν, οὐ κινεῖ, ἀλλ' ἐν ἡρεμίᾳ ἐστὶ, διότι οὐδὲν λέγει περὶ 15 διωκτοῦ, ἢ φευκτοῦ, ὡς προεῖρηται· ὁ δὲ πρακτικὸς λόγος ἐστὶ μὲν τις καθόλου, ἐστὶ δὲ τις μερικὸς· καθόλου μὲν, ὡσπερ ὁ λέγων, ὅτι δεῖ τὸν τοιόνδε τοιόνδε ποιεῖν, ἡγουν τὸν υἱὸν τιμᾶν τοὺς γονέας· λόγος δὲ μερικὸς ἐστὶν, ὅτι τοδί, τοιόνδε, κἀγώ, τοιόσδε, οἶον ὅτι ἐγὼ υἱὸς ταύτην τὴν τιμὴν νῦν ὀφείλω παρασχεῖν τῷ πατρί, οὗτος δὲ ὁ μερικὸς κινεῖ, ἀλλ' οὐχ 20 ὁ καθόλου· ἢ, εἰ καὶ ἄμφω κινουσιν, ἀλλ' ὁ μὲν καθόλου κινεῖ ὡς αἰτία πρώτη ἡρεμοῦσα, ὁ δὲ μερικὸς ὡς αἰτία προσεχῆς καὶ τρόπον τινὰ τῇ κινήσει προσίσχουσα. Αἱ γὰρ ἐνέργειαι καὶ αἱ κινήσεις ἐν τοῖς μερικοῖς εἰσὶν. Ὅθεν δεῖ, πρὸς τὸ τὴν κίνησιν ἔπεσθαι τὴν δόξαν τοῦ καθόλου, πρὸς τὴν μερικὴν ἐφαρμόζεσθαι. Κάντεῦθεν καὶ τὰ ἀμαρτήματα ἐν ταῖς 25 ἐνεργείαις συμβαίνουσιν, ὁπόταν ἢ δόξα ἐν τῷ μερικῷ πρακτῷ φθαρῇ δι' ἡδονὴν, ἢ ἄλλο τι πάθος, εἰ καὶ τοῦτο τὴν καθόλου δόξαν οὐ διαφθείρει.

Leçon XVII.

Τὴν μὲν οὖν θρεπτικὴν. Διορισάμενος ὁ Φιλόσοφος περὶ πάν- 30 των τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς, ἐνταῦθα δείκνυσι πῶς τετάχεται πρὸς ἀλληλα ταῦτα. Καὶ πρῶτον δείκνυσιν ὅτι ἀνάγκη τὸ θρεπτικὸν τῆς ψυχῆς μέρος ἐν ἅπασιν τοῖς ζῶσιν εὐρίσκεσθαι· δεύτερον, δείκνυσιν ὅτι τὸ αἰσθητικὸν οὐκ ἐν πᾶσιν, ἀλλ' ἐν τοῖς ζῴοις μόνον, ἐν τῷ· Τὴν αἰσθησιν δέ. Φησὶ τοίνυν, πρῶτον, ἐκ τῶν ἀνωτέρω περὶ τῶν τῆς ψυχῆς μερῶν εἰρη- 35 μένων συμπεραίνων, ὅτι πᾶν τὸ ζῶν καὶ ἀκολούθως ὁποιοῦν τῆς ψυχῆς μῦριον ἔχον ἀνάγκη τὴν θρεπτικὴν ἔχειν ψυχὴν ἐξ ἀρχῆς τῆς αὐτοῦ γενέ-

9 ὄρέξεως: κινήσεως B   10 χθαμαλωτέρας: ὑψηλοτέρας AB par distraction
18 τι avant ποιειν add B   20 παρέχειν B   20-21 οὐχ ὅμου B   27 τοῦ après τὴν add B   35 τῶν après περὶ om B

σεως μέχρι τῆς αὐτοῦ φθορᾶς· ἐξ οὗ βούλεται τοῦτο νοεῖσθαι περὶ ἐκείνων τῶν ζώντων, ἅπερ ἐν τοῖς γινομένοις καὶ φθειρομένοις εἰσὶ· τοῦτο δὲ δείκνυσιν οὕτως. Ἀνάγκη γάρ ἐστι πᾶν τὸ ζῶν ὅπερ γεννᾶται ἔχειν αὐξήσιν καὶ ἀκμὴν καὶ φθίσειν. Ἀλλὰ τοῦτο οὐ δύναται συμβαίνειν χωρὶς τροφῆς, διότι ἐν τῷ καιρῷ τῆς αὐξήσεως δεῖ πλέον τῆς τροφῆς μεταβάλλεσθαι ἢ ὅσον ἄρκει πρὸς τὴν συντήρησιν τοῦ προϋποκειμένου μεγέθους· ἐν δὲ τῷ τῆς ἀκμῆς χρόνῳ ἐπίσης, ἐν δὲ τῷ χρόνῳ τῆς φθίσεως, ἔλαττον. Ἐπεὶ τοίνυν τὸ τρέφεσθαι ἀνήκει πρὸς τὸ θρεπτικὸν μέρος, ἀνάγκη τοῦτο τῆς ψυχῆς τὸ μέρος ἐν πᾶσιν εἶναι τοῖς ζῶσιν τοῖς γινομένοις καὶ φθειρομένοις. Καὶ οὕτω φαίνεται· ἢ τάξις τοῦ μέρους τούτου τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ ἄλλα τῆς ψυχῆς μέρη, ὅτι πάντα τὰ ἄλλα ταύτην προὑποτιθέασι τὴν τῆς ψυχῆς μοῖραν.

Ἐφεξῆς λέγων· Αἰσθησὶν δὲ, δείκνυσιν πῶς ἔχει τὸ αἰσθητικὸν μέρος πρὸς τὰ ζῶντα. Καὶ πρῶτον μὲν δείκνυσιν, ὅτι οὐκ ἐν πᾶσιν ἐστὶ τοῖς ζῶσιν· δεύτερον, δείκνυσιν ἐν τίσιν τῶν ζώντων ἐστίν, ἐν τῷ· Τὸ δὲ ζῶον. Φησὶ τοίνυν, πρῶτον, ὅτι οὐκ ἀνάγκη πάντα τὰ ζῶντα αἰσθησὶν ἔχειν· ἢ γὰρ τῆς ἀφῆς αἰσθησις, ἣς ἄνευ οὐδεμία ἄλλη αἰσθησις εἶναι δύναται, καὶ ἐπομένως οὐδέ τι ζῶον, ὅπερ ὁ λόγος ἐν τῷ αἰσθησὶν ἔχειν συνέστηκεν, οὐ δύναται εἶναι ἐν ἀπλῷ τινὶ σώματι. Δεῖ γὰρ τὸ ὄργανον τῆς αἰσθήσεως τῆς ἀφῆς ἐν τινὶ μεσότητι εἶναι τῶν ἐναντίων, ὡς προαποδέδεικται, ὅπερ οὐδενὶ τῶν ἀπλῶν σωμάτων ἀρμόττει· ἐν γὰρ τοῖς ἀπλοῖς σώμασι, τουτέστι τοῖς στοιχείοις, εἰσὶν αἱ ὑπερβολαὶ τῶν ἀπτῶν ποιότητων, οἷον ἐν πυρὶ ἢ τοῦ θερμοῦ ὑπερβολή, ἐν δὲ τῷ ὕδατι ἢ τοῦ ψυχροῦ· ὡσαύτως δὲ καὶ πάντα, ὅσαπερ οὐκ εἰσὶ δεκτικὰ τῶν ἄνευ ὕλης εἰδῶν, οὐκ ἔχουσιν αἰσθησὶν· ἢ γὰρ αἰσθησις ἐστὶ δεκτικὴ τῶν ἄνευ ὕλης εἰδῶν, ὡς προείρηται. Εἰσὶ δὲ τινὰ ζῶντα, ὁμοίωτα τὰ φυτὰ, ἃ πλησιάζουσιν τοῖς ἀπλοῖς σώμασι· διὰ τὴν ἐν αὐτοῖς ἐνὸς ἀπλοῦ σώματος, τῆς γῆς, ἐπικράτειαν, καὶ οὐ δέχονται τὰ εἶδη τῶν αἰσθητῶν εἰ μὴ κατὰ τὴν ὑλικὴν μεταβολὴν καὶ ἀλλοίωσιν. Οὐκ ἄρα πάντα τὰ ζῶντα ἔχουσιν αἰσθησὶν.

Ἐφεξῆς λέγων· Τὸ δὲ ζῶον, δείκνυσιν ὅτι πάντα τὰ ζῶα ἔχουσιν αἰσθησὶν, καὶ περὶ τοῦτο δύο ποιεῖ· πρῶτον, δείκνυσιν τοῦτο περὶ τῶν ζῶων τῶν κινουμένων κινήσει πορευτικῇ· δεύτερον, ἀπλῶς περὶ πάντων τῶν ζῶων, ἐν τῷ· | Ἀλλὰ μήν. Περὶ τὸ πρῶτον δύο ποιεῖ· πρῶτον, δείκνυσιν τὸ προκείμενον· δεύτερον, ἀποκλείει ἐκεῖνο, δι' οὗ δυνατόν τινα ἀπαντῆσαι τῷ λόγῳ αὐτοῦ, ἐν τῷ· Οὐ δύναται δέ. Φησὶ τοίνυν, πρῶτον, ὅτι ἀνάγκη τὸ ζῶον αἰσθησὶν ἔχειν. Πρὸς τὸ δεῖξαι τοίνυν τοῦτο, τίθησι, πρῶτον, ὅτι ἡ φύσις οὐδὲν ποιεῖ μάτην, διότι πάντα τὰ ἐν τῇ φύσει εἰσὶν ἕνεκά του· ἢ γὰρ φύσις διὰ τέλος τι ποιεῖ, ἢ συμπτώματα εἰσὶ τῶν ἕνεκά

του, τουτέστι προΰσιν ἐξ ἀνάγκης ἐκ τῶν ἔνεκά του ὄντων, ὡς περ ἡ φύσις ποιεῖ τὰ μέλη διὰ τινος ἐνεργείας, ἀλλ' ἐκ τοῦ τὰ μέλη τοιαῦσδε διαθέσεως εἶναι ἔπεται ἔχειν τινὰ συμβεβηκότα, ὡς περ τὸ τετριχῶσθαι πως ἢ κεχρῶσθαι, ἅπερ οὐκ εἰσὶν ἔνεκά του, ἀλλὰ μάλλον ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς ὕλης προΰσιν. Οὕτω τοίνυν, ἐπειδὴ ἡ φύσις ἔνεκά του ποιεῖ, εἰ τὸ φυσικὸν 5 πρᾶγμα μὴ ἠδύνατο προσέρχεσθαι τῷ τέλει ὅπερ ἡ φύσις σκοπεῖ, μάτην ἂν ἦν· ἀλλ' ἡ φύσις πεποίηκε τὸ πορευτικὸν σῶμα, τουτέστι τὸ τοῦ ζώου, ὅπερ δύναται κινήσει κινεῖσθαι πορευτικῇ, οὕτως ὀργανωμένον τε καὶ διατεθειμένον πρὸς τὴν κίνησιν, ὥστε διὰ τῆς κινήσεως περαιτέρω τὴν τροφήν πορίζεσθαι, δι' ἧς διατηροῖτο ἂν ἐν τῷ εἶναι· τοῦτο δὲ ἀδύνατον, 10 ἂν μὴ ἔχη αἰσθησιν· οὐ γὰρ ἂν διακρίνειε τὰ φθείροντα, ἅπερ δύναιντ' ἂν αὐτῷ ἀπαντᾶν, καὶ οὕτω φθείροιτο, καὶ οὐκ ἂν ἀφίκοιτο πρὸς τὸ τέλος, ὅπερ ἡ φύσις σκοπεῖ, τουτέστιν οὐκ ἂν συντηροῖτο διὰ τῆς τροφῆς, ἣν ἐκ τῆς κινήσεως πορίζεται. Πῶς δ' ἂν τραφείη, εἰ μὴ ζητήσκει τὴν τροφήν διὰ τῆς κινήσεως; Οὐδὲ ἔστιν ἐνστασις πρὸς τοῦτο ἐκ τῶν ἀκινήτων ζώων, 15 διότι τοῖς μονίμοις ζώοις, τουτέστι τοῖς ἀκινήτοις, ὑπάρχει πρὸς τροφήν ἐκεῖνο, ὅθεν πεφύκασιν τρέφεσθαι· γίνονται γὰρ ἐκεῖ τὴν ἀρχὴν καὶ ὑφίστανται, ὅθεν δύνανται τρέφεσθαι, καὶ διὰ τοῦτο οὐ δεῖ ταῦτα τὴν τροφήν ἐκ τῶν διεστώτων ζητεῖν. Φανερόν τοίνυν ἐκ τούτων ἐστὶν ἀπάντων, ὅτι εἰ τὰ πορευτικὰ σῶματα μὴ ἔχοιεν αἰσθησιν, οὐκ ἂν δύναιντο τυγχάνειν 20 τοῦ τέλους πρὸς ὃ φύσει τέτακται, καὶ οὕτω μάτην ἂν εἴη, ὅπερ ἐστὶν ἄτοπον.

Ἐφεξῆς λέγων· Οὐχ οἷόν τε δέ, ἀποκλείει τι, δι' οὗπερ ἠδύνατ' ἂν τις ἀπαντᾶν τῷ ῥηθέντι λόγῳ. Δυνατὸν γὰρ ἦν τινὰ λέγειν, ὅτι τὸ πορευτικὸν σῶμα δύναται προσελθεῖν πρὸς τὸ τέλος τὸ τῇ φύσει σκοπούμενον 25 διακρίνοντα τὰ φθαρτικὰ διὰ τοῦ νοῦ, καὶ εἰ μὴ ἔχοιεν αἰσθησιν. Ἀλλὰ τοῦτ' ἀποκλείει λέγων, ὅτι τὸ σῶμα τὸ μὴ ὄν μονιμὸν ἀλλὰ πορευτικὸν οὐ δύναται ἔχειν ψυχὴν καὶ νοῦν τῶν βλαπτικῶν διακριτικὸν οὕτως, ὥστε μὴ ἔχειν αἰσθησιν, οὐτ' ἂν ἦ γεννητόν, οὐτ' ἂν ἀγέννητον. Καὶ περὶ μὲν τοῦ γεννητοῦ δέδεικται· ζῶντα γὰρ γεννητὰ ἔχοντα νοῦν εἰσὶν οἱ ἄνθρωποι 30 μόνον· ὁ δὲ ἀνθρώπινος νοῦς δεῖται τῆς αἰσθήσεως, ὡς προαποδέδεικται. Ἀλλ' ὁ φησιν, ὅτι οὐδὲ τὸ ἀγέννητον ἔχει νοῦν ἄνευ αἰσθήσεως, δοκεῖ ψεῦδος εἶναι καὶ κατὰ τὴν Ἀριστοτελικὴν δόξαν· τὰ γὰρ οὐράνια σῶματα, ἅπερ τίθησιν ἔμψυχα εἶναι, ἐκ τῶν τῆς ψυχῆς μερῶν τὸν νοῦν ἔχουσιν, οὐ τὴν αἰσθησιν, ἐπεὶ εἰσὶν ἐνοεῖδῃ, μὴ ἔχοντα τὴν ἐν τοῖς ὀράνοις διά- 35 κρισιν, ἣτις ζητεῖται πρὸς τὴν αἰσθησιν. Ὅθεν τινὲς οὕτως ἐξηγοῦνται τοῦτο τὸ μέρος, ἰστώντες τὸν νοῦν, ἐν τῷ· Γεννητὸν δέ, ὥστε εἶναι τὸν νοῦν τοῦ ῥητοῦ τοιόνδε, ὅτι οὐδὲν σῶμα μὴ μόνιμον δύναται ἔχειν νοῦν χωρὶς αἰσθήσεως, ἂν μόνον ἦ γεννητόν· τὸ δέ· Ἀλλὰ μὴν οὐδ' ἀγέννητον, ἀρχὴν εἶναι ἐτέρας ἐννοίας, ὡς ἐὰν λέγη, ὅτι τὸ εἰρημένον περὶ τοῦ 40

γεννητοῦ σώματος οὐχ οὕτως ἔχει καὶ περὶ τὸ ἀγέννητον σῶμα, ὥστε
 δηλονότι μὴ δύνασθαι νοῦν ἔχειν ἄνευ αἰσθήσεως. Καὶ ὅπερ ἐπάγει· Διὰ
 τί γὰρ οὐχ ἔξει, δεῖ νοεῖν μᾶλλον ἀναφορικῶς ἢ ἐρωτηματικῶς, καὶ
 εἶναι τὸν τοῦ λεγομένου σκοπὸν τοιόνδε τινά· ἢ αἰτία δι' ἣν τὸ ἀγέννητον
 5 σῶμα, τουτέστι τὸ οὐράνιον, οὐκ ἔχει αἰσθησιν, καίτοι νοῦν ἔχον, αὕτη
 ἐστίν, ὅτι εἰ ἔχοι αἰσθησιν, εἴη ἂν τοῦτο ἢ πρὸς ὠφέλειαν τῆς ψυχῆς τοῦ
 οὐρανίου σώματος, ἢ πρὸς τὴν αὐτοῦ τοῦ οὐρανίου σώματος ὠφέλειαν.
 Ἄλλ' οὐδέτερον τούτων ἐστίν· ἢ γὰρ ψυχὴ τοῦ οὐρανίου σώματος οὐδὲν
 μᾶλλον νοοίη ἂν διὰ τῆς αἰσθήσεως ἢ χωρὶς τῆς αἰσθήσεως· νοεῖ γὰρ
 10 κατὰ τὸν τρόπον τῶν χωριστῶν οὐσιῶν τὰ καθ'αυτὰ νοητά. Ἄλλ' οὐδὲ τὸ
 οὐράνιον σῶμα δύναται ἂν μᾶλλον διατηρεῖσθαι ἐν τῷ εἶναι διὰ τὴν αἰσ-
 θησιν, διότι οὐκ ἐστὶ δυνατόν αὐτὸ φθείρεσθαι· ὅθεν οὐδὲ δεῖται τῆς
 f. 846 αἰσθήσεως πρὸς ἀποτροπὴν | τῶν λυμαντικῶν, ἀλλὰ πρὸς ταύτην τὴν
 διάνοιαν οὐκ ἐφαρμόζει καλῶς τὸ ἐπαγόμενον συμπέρασμα, ὅτι οὐδὲν σῶμα
 15 μὴ μόνιμον, τουτέστι μὴ ἀκίνητον, ἔχει ψυχὴν ἄνευ αἰσθήσεως, εἰ μὴ τις
 ἴσως φαίη τὸ συμπέρασμα τοῦτο μὴ ἔπεσθαι τῷ προσεχῶς εἰρημένῳ, ἀλλὰ
 τοῖς ἀνωτέρῳ εἰρημένοις. Ἐπειδὴ τοίνυν αὕτη ἢ ἐξήγησις ἐξεστραμμένη
 πως ἐστὶ, δεῖ λέγειν ὅτι διὰ τοῦ ἀγεννήτου σώματος οὐ νοεῖ τὸ οὐράνιον
 σῶμα ἀλλὰ σώματα ζῶων τινῶν ἀερίων, ἅπερ οἱ Πλατωνικοὶ ἐδόξαζον,
 20 ὀνομάζοντες αὐτὰ δαίμονας, ἅπερ Ἀπολλώνιος οὕτως ὠρίζετο· „Δαίμονες
 εἰσὶ ζῶα σώματι μὲν ἀέρια, τῇ δὲ ψυχῇ λογικά, τῷ δὲ νῷ παθητικά, τῷ
 δὲ χρόνῳ ἀίδια.“ Περὶ τῶν τοιούτων τοίνυν σωμάτων βούλεται ὁ Φιλό-
 σοφος δείκνυται, ὅτι ἀδύνατον ἐστὶν αὐτὰ νοῦν ἔχειν χωρὶς αἰσθήσεως,
 ὡς οἱ Πλατωνικοὶ ἐτίθησαν, ὥστε δεῖν ἐρωματικῶς ἀναγινώσκεσθαι τὸ
 25 διὰ τί γὰρ οὐχ ἔξει, ἵνα ἢ ὁ νοῦς τοιοῦτος· διὰ τί τὸ τοιοῦτον σῶμα
 οὐχ ἔξει αἰσθησιν; Οὐ γὰρ ἐστὶν ἀποδοῦναι τὸν τούτου λόγον. Εἰ γὰρ
 μὴ ἔχει, ἢ διὰ τὸ τῆς ψυχῆς ἀγαθὸν τοῦτ' ἐστὶ, ἢ διὰ τὸ τοῦ σώματος·
 ἀλλ' οὐδέτερον τούτων ἐστίν· ἄνευ γὰρ τῆς αἰσθήσεως οὐτ' ἂν ἡ ψυχὴ
 αὐτοῦ νοήσειε βέλτιον, οὔτε τὸ σῶμα μᾶλλον ἂν ἐν τῷ εἶναι συντηρηθεῖη.
 30 Κάντεῦθεν ἐπομένως ἐπάγεται τὸ συμπέρασμα, ὅτι οὐδὲν ἄρα σῶμα κινου-
 μενον ψυχὴν ἔχον ἐστέρηται αἰσθήσεως. Δῆλον δὲ ταύτην εἶναι τὴν ἀρι-
 στοτελικὴν διάνοιαν κάντεῦθεν, ὅτι ἀμέσως ἐπάγει, ὅτι ἀδύνατον σῶμά τι
 ἀπλοῦν σῶμα εἶναι ζῶου.

Ἐφεξῆς λέγων· Ἄλλὰ μὲν, δείκνυσιν ὅτι ἡ αἰσθησις ἀναγκαῖόν τι
 35 ἐστὶν ἀπλῶς παντὶ ζῶῳ, καὶ περὶ τοῦτο δύο ποιεῖ· πρῶτον, δείκνυσι τὸ
 προκείμενον· δεύτερον, ἐπάγει τὸ συμπέρασμα ἐκ τῶν εἰρημένων, ἐν τῷ·
 Φανερόν οὖν ἐστίν. Περὶ τὸ πρῶτον δύο ποιεῖ· πρῶτον, τίθησι τὸν
 σκοπὸν· δεύτερον, ἀποδείκνυσι τὸ προκείμενον, ἐν τῷ· Τοῦτο δέ. Προ-

τίθησι τοίνυν, πρῶτον, δύο· ὧν τὸ πρῶτον ἐστὶν ὅτι, εἴ τι σῶμα ἔχει αἰσθησιν, ἀνάγκη τοῦτο ἢ ἀπλοῦν εἶναι, ἢ μικτόν· ἀλλ' ἀδύνατον εἶναι ἀπλοῦν· εἰ γὰρ εἴη ἀπλοῦν, ἀφήν οὐκ ἂν ἔχοι, ἦν δὴ τῶν αἰσθήσεων ἀνάγκη παντὶ ζῳῷ προσεῖναι, οὐ μόνον τοῖς πορευτικαῖς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀκινήτοις, ὡς τοῖς ὀστρέοις.

Ἐφεξῆς λέγων· Τοῦτο δὲ δηλονότι, ἀποδείκνυσι τὸ προκείμενον. Καὶ πρῶτον δείκνυσιν ὅτι ἡ αἰσθησις ἢ ἀφή ἐν πᾶσιν ἐστὶ τοῖς ζῳοῖς· δεύτερον, ὅτι τὸ τοῦ ζῳοῦ σῶμα οὐ δύναται εἶναι σῶμα ἀπλοῦν. Περὶ τὸ πρῶτον δύο ποιεῖ· πρῶτον, δείκνυσιν, ὅτι ἀνάγκη αἰσθησιν ἐνεῖναι πᾶσι τοῖς ζῳοῖς· δεύτερον, ὅτι οὐκ ἐνυπάρχει πᾶσιν, ἐν τῷ· Αἰ δὲ ἄλλα 10 τοῦ τε εὖ ἔνεκα. Περὶ τὸ πρῶτον αὐθις δύο ποιεῖ· πρῶτον, δείκνυσιν ὅτι ἀνάγκη τὴν ἀφήν ἐνυπάρχειν πᾶσι τοῖς ζῳοῖς· δεύτερον, δείκνυσι τὸ αὐτὸ περὶ τῆς γεύσεως, ἐν τῷ· Ὡστε καὶ τὴν γεῦσιν. Λέγει τοίνυν, πρῶτον, ὅτι τοῦτο δὲ, ὅτι δηλονότι ἀνάγκη πᾶσι τοῖς ζῳοῖς ἐνυπάρχειν ἀφήν, δηλονότι ἂν γένοιτο ἐκ τῶν αὐτίκα ῥηθησομένων· τὸ γὰρ ζῳον ἐστὶ 15 σῶμα ἔμψυχον· πᾶν δὲ σῶμα γεννητὸν καὶ φθαρτὸν ἐστὶν ἀπτὸν· καὶ φημὶ ἀπτὸν, ὅπερ αἰσθητὸν ἐστὶν ἀφή· τὰ γὰρ οὐράνια σώματα ἀγέννητα ὄντα καὶ ἀφθαρτα οὐκ εἰσὶν ἀπτά· οὐ γὰρ εἰσὶν ἐκ τῆς φύσεως τῶν στοιχείων, ὡς δύνασθαι ἔχειν αὐτὰ τὰς στοιχειώδεις ποιότητας, αἰτινες εἰσὶν ἀπτά ποιότητες. Ἀλλὰ πάντα τὰ φθαρτὰ σώματα ἀνάγκη ἔχειν τὰς ἀπτάς 20 ποιότητας, ἐπεὶ εἰσὶν ἢ στοιχεῖα ἀπλά, ἢ ἐκ τῶν στοιχείων συγκείμενα. Κάντεῦθεν συμπεραίνει ὅτι ἀνάγκη τὸ τοῦ ζῳοῦ σῶμα ἔχειν τὴν αἰσθησιν τῆς ἀφῆς, εἰ μέλλοι σῶζεσθαι τὸ ζῳον. Ἐπεὶ γὰρ τὸ σῶμα τοῦ ζῳοῦ ἀπτὸν ἐστὶ, τουτέστιν ἀπτάς ἔχει ποιότητας, ὁμοίως δὲ καὶ τὰ σώματα τὰ ἀπτόμενα αὐτοῦ, δύναται μεταβάλλεσθαι τὸ σῶμα τοῦ ζῳοῦ ὑπὸ τῶν αὐτοῦ 25 ἀπτομένων ὑλικῆ μεταβολῆ οὕτως, ὥστε καὶ φθείρεσθαι. Ἄλλως δὲ ἔχει ἐπὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων, αἰτινες αἰσθάνονται δι' ἄλλων μέσων, καὶ οὐ διὰ τῆς ἀφῆς, ὥσπερ ἡ ὄσφρησις καὶ ἡ ὄψις καὶ ἡ ἀκοή. Ὅθεν τὰ τοιαῦτα αἰσθητὰ πόρρω ὄντα καὶ μὴ ἀπτόμενα τοῦ σώματος τοῦ ζῳοῦ οὐ δύνανται ἀλλοιοῦν αὐτὸ πρὸς φθοράν, ὥσπερ τὰ ἀπτά, καὶ διὰ τοῦτο, εἰ 30 μὴ ἔχει τὸ ζῳον τὴν αἰσθησιν τῆς ἀφῆς, δι' ἧς διακρίνει τὰ οἰκεία τῶν φθαρτικῶν, οὐκ ἂν δύναίτο ταῦτα μὲν φεύγειν, ἐκεῖνα δὲ αἰρεῖσθαι, καὶ οὕτως οὐδ' ἂν δύναίτο τὸ ζῳον σῶζεσθαι. Ἀναγκαῖον ἄρα ἐστὶ πρὸς τὴν τοῦ ζῳοῦ σωτηρίαν τὸ ἔχειν τὴν τῆς ἀφῆς αἰσθησιν.

Ἐφεξῆς λέγων· Διὸ καὶ ἡ γεῦσις, συμπεραίνει τὸ αὐτὸ καὶ περὶ 35 τῆς γεύσεως, δηλονότι ὅτι ἡ γεῦσις ἐστὶν ἀφή τις. Καὶ γὰρ ἡ γεῦσις f. 346 ἔστι τῆς τροφῆς, ἢ δηλονότι διακρίνεται ἢ τροφή πότερον οἰκεία ἐστίν, ἢ

5 γε après ὡς add B

7-10 δεύτερον — τοῖς ζῳοῖς om B

14 τοῖς om B

36 Καὶ: Ἐπειδὴ B

μή· ἢ δὲ τροφή σῶμά τί ἐστὶν ἀπτόν· τρέφει γὰρ ἐκ τοῦ θερμὸν εἶναι, καὶ ψυχρόν, καὶ ὑγρόν, καὶ ξηρόν. Ἐκ γὰρ τούτων τρεφόμεθα, ἐξ ὧν καὶ ἐσμέν. Ἄλλ' ὁ ψόφος καὶ ἡ ὀσμὴ καὶ τὸ χρῶμα οὐδὲν ποιοῦσι πρὸς τὴν τροφήν, οὔτε πρὸς τὴν αὔξησιν, οὔτε πρὸς τὴν φθίσιν. Ὁ δὲ χυμὸς συμ-
 6 φέρει πρὸς τὴν τροφήν, καθόσον ἐστὶ παρακολούθημά τι τῆς συμπλοκῆς. Οὕτως οὖν δείκνυται, ὅτι ἡ γεῦσις ἀφή τίς ἐστι, διότι ἐστὶν ἀπτοῦ τινος αἰσθησις καὶ θρεπτικοῦ, τουτέστι τῆς τροφῆς, καὶ οὕτω δείκνυται, ὅτι αὗται αἰ αἰσθήσεις ἀναγκαῖαι τῷ ζῳῷ εἰσίν· ἐξ οὗ κακείνο φανερόν ἐστιν, ὅτι τὸ ζῷον ἀδύνατον εἶναι χωρὶς ἀφῆς.

10 Ἐφεξῆς λέγων· Αἱ δὲ ἄλλαι, δείκνυσιν ὅτι αἱ ἄλλαι αἰσθήσεις οὐκ ἐνυπάρχουσι πᾶσι τοῖς ζῳῖς ἀλλὰ τισί, καὶ περὶ τοῦτο δύο ποιεῖ· πρῶτον, δείκνυσι τὸ προκείμενον· δεῦτερον, φανεροῖ τι, ὅπερ εἰρήκει ἐν τῷ· "Ὡσπερ γὰρ τὸ κινουῦν. Φησὶ τοίνυν, πρῶτον, ὅτι αἱ ἄλλαι αἰσθήσεις, δηλονότι ἡ ὄψις, ἡ ἀκοή καὶ ἡ ὄσφρησις, οὐ πρὸς τὴν ἀνάγκην, ἀλλὰ πρὸς τὸ εὖ
 15 εἶναι τῷ ζῳῷ ἀρμόττουσι, καὶ ἀναγκαῖον αὐτάς οὐ παντὶ γένει τῶν ζῳῶν ὑπάρχειν, ἀλλὰ τισί, δηλονότι τοῖς κινουμένοις κινήσει πορευτικῇ. Εἰ γὰρ μέλλοι τὸ τοιοῦτον ζῷον σώζεσθαι, οὐ μόνον δεῖ αὐτὸ αἰσθάνεσθαι τοῦ προσαπτομένου, ἀλλὰ καὶ τοῦ πόρρωθεν ὄντος, διότι πρὸς τὰ πόρρω κείμενα κινεῖται. Τοῦτο δὲ τὸ αἰσθάνεσθαι, δηλονότι τοῦ πόρρω κειμένου,
 20 οὐκ ἂν ἄλλω εἴη, εἰ μὴ ἔχοι τὰς αἰσθήσεις τὰς αἰσθανομένας διὰ τοῦ μεταξῦ, διότι τὸ μέσον πάσχει καὶ κινεῖται ὑπὸ τοῦ αἰσθητοῦ, ἢ δὲ αἰσθησις ὑπὸ τοῦ μέσου. Καὶ τοῦτο τίθησιν ἐπομένως, ὁπότεν λέγῃ· "Ὡσπερ γὰρ τὸ κινουῦν. Φανεροῖ γὰρ τοῦτο διὰ παραδείγματος ἐν τῇ κατὰ τόπον κινήσει. Ὁρῶμεν γάρ, ὅτι τὸ κατὰ τόπον κινουῦν ποιεῖ τὴν μεταβολὴν
 25 μέχρι τινὸς ὀρισμένου τόπου, διότι τὸ πρῶτως ὠθεῖν αἷτιον γίνεται τοῦ τὸ ὠσθέν ὑπ' αὐτοῦ ἕτερόν τι πάλιν ὠθεῖν, καὶ οὕτω τὸ πρῶτως ὠθεῖν κινεῖ τὸ τρίτον διὰ τοῦ μέσου· καὶ τὸ μὲν πρῶτον κινουῦν ὠθεῖ, ἀλλ' οὐκ ὠθεῖται· τὸ δ' ἔχατον, ἐν ᾧ ὀρίζεται ἡ κίνησις, ὠθεῖται μόνον, ἀλλ' οὐκ ὠθεῖ. Ἐνδέχεται δὲ πολλὰ τοιαῦτα μέσα εἶναι. Καὶ ὡσπερ ἐστὶ τοῦτο
 30 ἐν τῇ κατὰ τόπον κινήσει, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἀλλοιώσει συμβαίνει. Ἔστι γὰρ κακεί τὸ πρῶτον κινουῦν, καὶ τὸ ἔσχατον κινούμενον, καὶ τὸ μέσον, ὅπερ ἐστὶ δηλονότι καὶ κινουῦν καὶ κινούμενον. Ἄλλὰ τούτῳ μόνον διαφέρει, ὅτι τὸ πρῶτον ἀλλοιοῦν μένον αὐτὸ κατὰ τόπον κινεῖ ἐν τῷ ἀλλοιοῦν, ὅπερ οὐ συμβαίνει τῷ ὠθεῖντι. Καὶ τίθησι παράδειγμα, ὡσπερ εἴ τις εἰς
 35 κηρὸν βιάψει τετηγμένον, μέχρις ἐκείνου κινεῖται ὁ κηρός, ἕως οὗ διὰ τῆς ἀλλοιώσεως τῆς θερμῆς ἢ ἐνέργειας τοῦ βιάπτοντος ἐφθασεν· ἀλλ' ὁ λίθος, σκληρὸς ὧν, οὐκ ἐστὶ τῆς τοιαύτης ἐντυπώσεως δεκτικός· ἐν δὲ τῷ ὕδατι ἢ τοιαύτη ἀλλοίωσις μᾶλλον ἐκτείνεται πόρρω ἢ ἐν τῇ γῆ. Ἄλλὰ καὶ ὁ

ἀήρ, εὐπαθέστερος ὢν, κἂν μάλιστα ἀφεστηκῶς ἦ, καὶ κινεῖται, καὶ ποιεῖ, καὶ πάσχει ὡς μεταξύ ὢν, ἐὰν μόνον μένη καὶ εἰς ἦ, ὥστε μὴ διακόπτεσθαι, μεταξύ τινὸς παρεμπύπτοντος διαφράγματος. Καὶ οὕτω περὶ τῆς ἀναπλάσεως τῆς ὄψεως βέλτιον ἐστὶ λέγειν, ὡς ὁ ἀήρ δηλονότι ὑπὸ τοῦ σχήματος καὶ τοῦ χρώματος πάσχει, ἕως οὗ διαμένει εἰς καὶ συνεχῆς, ὅπερ ἐστὶν ἔταν 6 ἢ ἡσυχός τε καὶ γαληνός καὶ μὴ διακόπτεται· ἢ λέγειν, ὅτι αἱ ἀκτῖνες αἱ ἐξερχόμεναι ἐκ τῆς ὄψεως ἀνακλῶνται ἀπὸ τοῦ ὄρατοῦ, ὡς οἱ Πλατωνικοὶ ἐτίθεσαν, καὶ διὰ τοῦτο ὁ ἀήρ οὕτω κινηθεὶς ὑπὸ τοῦ σχήματος καὶ τοῦ χρώματος κινήσει τὴν ὄψιν, καθόσον τὸ ὄρατὸν μεταβάλλει τὸν ὅλον ἀέρα τὸν μέχρι τῆς ὄψεως· καὶ ἦν ἂν ὁμοίον τι ὥσπερ ἐπὶ τῆς σφραγίδος καὶ 10 τοῦ κηροῦ, εἰ τὸ σχῆμα τοῦ δακτυλίου ἐνετυποῦτο τῷ κηρῷ μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου ὄρου αὐτοῦ, ὥσπερ τὸ ὄρατὸν ἐντυποῖ τὸ ἑαυτοῦ εἶδος τῷ ἀέρι τῷ μέχρι τῆς ὄψεως.

Leçon XVIII.

16

Ὅτι: δὲ οὐχ οἶόν τε. Δείξας ὁ Φιλόσοφος τὴν ἀφήν πᾶσιν ἐξ ἀνάγκης ἐνυπάρχειν ταῖς ζώοις, ἐνταῦθα δείκνυσιν ὅτι ἀδύνατον τὸ τοῦ ζώου σῶμα εἶναι ἀπλοῦν, οἶον πύρινον, ἢ ἀέριον, ὥσπερ ἐτίθεσαν οἱ Πλατωνικοὶ εἶναι τινὰ σώματα ἀέρια. Καὶ τοῦτο δείκνυσιν οὕτως. Οὐδεμίαν ἄλλην αἰσθησὶν ἐνδέχεται εἶναι χωρὶς τῆς ἀφῆς· δεῖ γὰρ τὸ ζῶον ἔχειν 20 ἀφήν, ὡς δέδεικται, καὶ ἀκολουθῶς δεῖ πᾶν σῶμα ἔμψυχον τῇ αἰσθητικῇ ψυχῇ εἶναι τοιοῦτον, ὡς δι' αὐτοῦ δύνασθαι γίνεσθαι τὴν τῆς ἀφῆς αἰσθησὶν, καὶ ἔτι τὰ ἄλλα στοιχεῖα τὰ παρὰ τὴν γῆν δύνασθαι εἶναι ὄργανα ἢ μέσα τῶν ἄλλων αἰσθήσεων, δηλονότι τὸν ἀέρα καὶ τὸ ὕδωρ, διότι ὁ ἀήρ καὶ τὸ ὕδωρ ποιοῦσιν αἰσθάνεσθαι δι' ἑτέρου, τουτέστι διὰ μέσου. Ἄλλ' ἢ f. 347 ἀφή οὐ γίνεται διὰ μέσου, ἀλλ' ἐν τῷ ἄπτεσθαι αὐτῶν τῶν αἰσθητῶν, καὶ διὰ τοῦτο οὕτως ὠνόμασται, καίτοι καὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων τρόπον τινὰ τῷ ἄπτεσθαι αἰσθανομένων, οὐ μέντοι γε ἀμέσως, ἀλλὰ διὰ τοῦ μέσου· τὸ γὰρ αἰσθητὸν ἄπτεται τῆς αἰσθήσεως διὰ τοῦ μέσου, ὥσπερ καὶ διὰ τοῦ μέσου ἄλλοιοῖ αὐτήν. Μόνη δὲ ἡ τῆς ἀφῆς αἰσθησις αἰσθάνεται 30 ἀπτομένη τοῦ αἰσθητοῦ δι' ἑαυτῆς, καὶ οὐ διὰ τινος μέσου· ἐξ ὧν δῆλον ἐστίν, ὅτι τὸ τοῦ ζώου σῶμα δεῖ τοιοῦτον εἶναι, ὥστε δι' αὐτοῦ δύνασθαι γίνεσθαι τὴν ὄψιν καὶ τὴν ἀκοήν· αὗται γὰρ αἱ αἰσθήσεις γίνονται διὰ τοῦ μέσου τοῦ ἐξωτερικοῦ. Καὶ ἐπεὶ τὸ σῶμα τοῦ ζώου δεῖ τοιοῦτον εἶναι, ὥστε δι' αὐτοῦ γίνεσθαι τὴν αἰσθησὶν τῆς ἀφῆς, ἀδύνατον ἐστὶ τι 36 τῶν στοιχείων εἶναι σῶμα ζώου· οὔτε γὰρ τὴν γῆν, δι' ἧς οὐ γίνονται αἱ ἄλλαι αἰσθήσεις, οὔτε τὰ ἄλλα στοιχεῖα, δι' ὧν ἄλλαι αἰσθήσεις γίνονται. Καὶ τούτου αἰτία ἐστίν, ὅτι τὸ δι' οὗ ἢ ἀφή γίνεται δεῖ εἶναι μεταξύ τῶν

2 ὥστε: τῷ B

4 ἐστὶ om B

16 Ἐτι B

26 αὐτῶν: ἀπὸ B

ἐναντίων ἀπτῶν ποιότητων ὥστε δεκτικὸν αὐτῶν εἶναι, ὡς τὸ δυνάμει ὄν πρὸς αὐτάς, ὡς πρότερον δέδεικται. Καὶ τοῦτ' ἐστὶν ἀληθές οὐ μόνον ὅσον πρὸς τὰς τῆς γῆς ποιότητας, ἀλλ' ὅσον καὶ πρὸς ἀπάσας τὰς ἀπτάς ποιότητας. Ἐν δὲ τοῖς ἀπλοῖς σώμασιν οὐχ εὐρίσκεται μέσον τῶν ἀπτῶν
 5 ποιότητων, ἀλλ' εὐρίσκονται αὐταὶ αἱ ποιότητες ἐν τῷ ἐσχάτῳ τῆς ἐναντιότητος. Ὅθεν δῆλον, ὅτι οὐδενὸς ἀπλοῦ σώματος, ἢ διὰ τινος τοῖς ἀπλοῖς σώμασι γειτνιαζόντος δυνατὸν γίνεσθαι τὴν τῆς ἀφῆς αἴσθησιν. Καὶ διὰ τοῦτο τοῖς ὀστέοις καὶ ταῖς θριξί και τοῖς τοιούτοις μέρεσιν οὐκ αἰσθανόμεθα διὰ τὸ περιττεύειν ἐν αὐτοῖς ὅσον γεῶδες καὶ μὴ ἀνάγεσθαι πρὸς
 10 τὸ μέσον ὡς ἡ ἀφή ζητεῖ. Διὰ τοῦτον τὸν λόγον οὐδὲ τὰ φυτὰ οὐδεμίαν αἴσθησιν ἔχουσιν· ἔχουσι γὰρ πολὺ τοῦ γεώδους. Καὶ χωρὶς μὲν ἀφῆς ἀδύνατον εἶναι τινὰ ἑτέραν αἴσθησιν, ἀφήν δὲ ἀδύνατον γίνεσθαι διὰ τινος ἀπλοῦ στοιχείου. Οὕτως οὖν δῆλον ἐστίν, ὅτι οὐδὲν σῶμα ἀπλοῦν αἰσθητικῆ ψυχῆ ἐμψυχον εἶναι δύναται.

15 Ἐφεξῆς λέγων· Φανερόν τοίνυν ἐκ τῶν πρότερον εἰρημέων, συμπεραίνει τὴν σχέσιν τῶν αἰσθήσεων πρὸς τὰ ζῶα, καὶ πρῶτον μὲν ὅσον πρὸς τὴν ἀφήν· δεύτερον δὲ ὅσον πρὸς τὰς ἄλλας αἰσθήσεις, ἐν τῷ· Τὰς δὲ ἄλλας αἰσθήσεις. Φησὶ τοίνυν, πρῶτον, ὅτι ἐπεὶ ἀνάγκη πᾶν ζῶον ἔχειν τὴν τῆς ἀφῆς αἴσθησιν, ὡς δέδεικται, φανερόν ἐστίν,
 20 ὅτι διὰ μόνην τὴν στέρησιν ταύτης τῆς αἰσθήσεως, δηλονότι τῆς ἀφῆς, ἀνάγκη τὰ ζῶα θνήσκουσιν. Αὕτη γὰρ ἡ αἴσθησις ἀντιστρέφει πρὸς τὰ ζῶα· οὔτε γὰρ δύναται τι ταύτην ἔχειν, ἂν μὴ ᾖ ζῶον, οὔτε δύναται τι εἶναι ζῶον μὴ ἔχον αὐτήν. Ἐάντεθεν συμπεραίνει περαιτέρω, ὅτι τὰ αἰσθητὰ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων, ἂν ὑπερβάλλοντα ὦσι, διαφθείρουσι μὲν
 25 τὰς αἰσθήσεις, οἷον τὰ σφόδρα λαμπρὰ διαφθείρουσι τὴν ὄρασιν, καὶ οἱ ἄμετροι ψόφοι, τὴν ἀκοήν· διότι μέντοι γε, τούτων τῶν αἰσθήσεων φθειρομένων, δύναται τὸ ζῶον μένειν, διὰ τοῦτο αἱ ὑπερβολαὶ τούτων τὸ ζῶον οὐ διαφθείρουσιν εἰ μὴ κατὰ συμβεβηκός, καθόσον δηλονότι συμβαίνει ἅμα καὶ τὸ ζῶον πάσχειν ὑπὸ τινων ἀπτῶν φθαρτικῶν, οἷον εἰ ἅμα μετὰ
 30 τοῦ ψόφου γένηται καὶ ὤσις καὶ πληγή, ὥσπερ ἐν ταῖς βρονταῖς συμβαίνει, ἐξ ὧν ἐνίοτε τὰ ζῶα φθείρονται· ὡσαύτως δὲ καὶ ὑπὸ τῶν ὀρωμένων ἔνια θνήσκουσιν, οὐ καθόσον εἰσὶν ὀρατά, ἀλλὰ καθόσον φθείρουσι τὸν ἀέρα, ὥσπερ λέγεται περὶ τινων ζῶων ἰοβόλων. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ περὶ τῶν ὀσμῶν δεῖ νοεῖν, καθόσον ταῖς πονηραῖς ὀσμαῖς ἐστὶν ὅτε καὶ ἡ τοῦ ἀέρος
 35 φθορὰ συνέζευκται. Οὕτω δ' ἔχει καὶ περὶ τοῦ χυμοῦ, ὅτι καὶ ὁ χυμὸς δύναται φθεῖρειν τὸ ζῶον, ἀλλ' οὐ καθόσον ἐστὶ χυμὸς, ἀλλὰ καθόσον τῷ χυμῷ συνέζευκται καὶ τις ποιότης ἀπτή, ὥσπερ ὅποτεν ὁ χυμὸς οὗτος ἔχη καὶ θερμότητα, ἢ ψυχρότητα ὑπερβάλλουσαν. Ἄλλ' αἱ τῶν ἀπτῶν

ποιότητων ὑπερβολαὶ διαφθείρουσι τὸ ζῷον καθ'αυτὸ καὶ οὐ κατὰ συμβεβη-
 κός, διότι πᾶσα ὑπερβολὴ τοῦ αἰσθητοῦ διαφθείρει τὴν αἴσθησιν· ὅθεν
 καὶ τὸ ἀπτόν, εἰ γένοιτο ὑπερβάλλον, διαφθείρει τὴν ἀφήν. Κατὰ δὲ
 ταύτην τὴν αἴσθησιν ὥρισταί ἢ τοῦ ζώου ζωῆ· ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ διαρκεῖ
 ἢ τοῦ ζώου ζωῆ, ἐφόσον διαρκεῖ καὶ ἢ τῆς ἀφῆς αἴσθησις ἐν αὐτῷ. 5
 Δέδεικται γάρ, ὅτι ἀδύνατον εἶναι ζῷον ἄνευ τῆς κατὰ τὴν ἀφήν αἰσθήσεως.
 Ὅθεν φανερόν ἐστίν, ὅτι αἱ ὑπερβολαὶ τῶν ἀπτῶν οὐ μόνον τὴν αἴσθησιν
 φθείρουσι τῆς ἀφῆς, ἀλλὰ καὶ τὸ ζῷον, ἐφόσον ταύτην μόνον τὴν αἴσθησιν f. 347 v
 ἀνάγκη ἐνυπάρχειν τῷ ζῷῳ.

Ἐφεξῆς λέγων· Τὰς δὲ ἄλλας αἰσθήσεις, δείκνυσι πῶς αἱ 10
 ἄλλαι αἰσθήσεις ἔχουσι πρὸς τὸ ζῷον, καὶ φησὶν ὅτι τὰς ἄλλας αἰσθήσεις
 ἔχει τὸ ζῷον οὐ διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ εἶναι, διότι καὶ χωρὶς αὐτῶν εἶναι
 τε καὶ ζῆν δύναται, ἀλλὰ διὰ τὸ εὖ εἶναι, οἷον ἔχει μὲν τὴν ἔψιν, διότι
 ζῆ ἐν ἀέρι καὶ ὕδατι, ὡς ἂν βλέπη διὰ τοῦ ἀέρος καὶ τοῦ ὕδατος τὰ
 πόρρω κείμενα, καὶ οὐ δι' ἀέρος μόνον καὶ ὕδατος, ἀλλὰ καὶ διὰ παντός 15
 ὅλως διαφανούς· διὰ γὰρ τούτων τὰ οὐράνια σώματα βλέπομεν. Τὴν δὲ
 γεῦσιν ἔχει τὸ ζῷον ἡδονῆς ἕνεκα καὶ λύπης, τῆς ἐν τῷ βρώματι, ἵνα
 δηλονότι αἰσθάνηται τῆς ἐν τῷ βρώματι τέρψεως, καὶ οὕτως ἐπιθυμῆ τε
 αὐτοῦ καὶ πρὸς τὴν αὐτοῦ κινήται ζήτησιν. Δεῖ δὲ σημειοῦσθαι, ὅπως
 πρότερον μὲν τὴν γεῦσιν ἀναγκαῖαν εἶπεν εἶναι τῷ ζῷῳ, καθόσον ἐστίν 20
 ἀφή τις τῆς τροφῆς, νῦν δὲ αὐτὴν ἐναριθμεῖ ταῖς μὴ ἀναγκαῖαις αἰσθήσεσιν,
 ἅτε διακριτικὴν τῶν χυμῶν, οἱ ποιοῦσι τὴν τροφήν ἡδεῖαν ἢ λυπηράν,
 ὥστε ταύτην προσίεσθαι ῥαδίως, ἢ ἀποστρέφεσθαι. Τὸ δὲ περὶ τῆς γεύσεως
 εἰρημένον καὶ περὶ τῆς ὀσμῆς δεῖ νοεῖν, διότι δι' αὐτῆς τῆς ὀσμῆς ἔλκονται
 πόρρωθεν τὰ ζῷα πρὸς τὴν τροφήν, εἰ καὶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἄλλο μὲν 25
 ἐστὶ τὸ εἶδος, ἑτέρα δὲ ἢ ὠφέλεια τῆς ὀσμῆς, ὡς ἐν τῷ περὶ αἰσθήσεως
 καὶ αἰσθητοῦ λέγεται. Ἡ δὲ ἀκοὴ ἐστὶν ἐν τῷ ζῷῳ πρὸς τὸ δι' αὐτῆς
 αὐτῷ τι σημαίνεσθαι· ἀναγκαῖον γάρ ἐστὶ τὰς ἐνὸς ζώου συλλήψεις ἐτέρῳ
 δήλας καθίστασθαι, καθὼ ἐν ζῷον ὑπ' ἄλλου βοηθεῖται, ὡς μάλιστα φαίνε-
 ται ἐν τοῖς τῶν ζῷων ἀγελαστικοῖς καὶ ἐν ἅπασιν τοῖς ζῷοις, ἐν οἷς τὰ 30
 γεννώμενα ὑπὸ τῶν γεννώντων αὐτὰ τρέφονται. Οὕτω δὲ δεῖ καὶ γλῶτταν
 ἔχειν τὸ ζῷον, δι' ἧς ἂν τὰ ἐν αὐτῷ πάθη καὶ τὰς συλλήψεις ἐτέρῳ δηλο-
 ποιῶν ψοφοῦν. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ ψυχῆς εἰρημένα τέως ἀρκείτωσαν· ἡ

Table des matières.

Introduction . . . . . V-XII

Suite des traductions et commentaires.

III. Résumé de la „Prima Secundae“ de la Somme théologique de saint Thomas d'Aquin	1-153
1. Prologue	1
2. De la fin dernière	2-12
3. Des actes humains	12-27
4. Des passions	27-51
5. Des habitudes et des vertus	51-76
6. Des péchés et des vices	76-106
7. De la loi	106-127
8. De la grâce	127-153
IV. Traduction et commentaire de l'opuscule de saint Thomas d'Aquin „De ente et essentia“	154-321
1. Traduction	154-177
2. Commentaire	177-321
3. Table des matières du commentaire	322-326
V. Traduction du commentaire de saint Thomas d'Aquin du „De Anima“ d'Aristote	327-581
1. Livre premier	327-394
2. Livre deuxième	395-497
3. Livre troisième	498-581

Imprimerie G. Uschmann à Weimar.

E.γ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006